

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15. ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ. 1854.

ΤΟΜΟΣ Δ'.

ΦΥΛΛ. 92.

ΜΑΡΙΝΑ.

(16: Φολιάδ. 91. Τέλος).

Τὴν ἐπέοισαν περὶ τὴν αὐγὴν (17 Μαΐου 1607), ὁ κρότος τῶν κωδῶνων καὶ οἱ ἀλαλαγοὶ πλῆθους ἀπέριου λυσιπῶντος, ἐξύπνισαν τοὺς κατοίκους τοῦ Κρεμλίνου, κοιμωμένους εἰς τὴν γηραιὰν καὶ αὐτοκρατορικὴν ἐκείνην πόλιν μετὰ τὰς πανηγύρεις καὶ τοὺς χοροὺς. Ῥωμανόφ, ὁ πρῶτος θαλαμηπόλος τοῦ Κζάρου, ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν πῦρ καὶ ἶδε συγχρότως ἐνώπιόν του τὸν Τατισέφ ὀδηγοῦντα λαὸν φρυάσσοντα καὶ διψῶντα αἷμα. Ὁ Ῥωμανόφ εἶχε σώσει ἄλλοτε τὴν ζωὴν τοῦ Τατισέφ· ἀλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη ἐξαλείφεται ὅταν τὸ πατριωτικὸν πνεῦμα διεγείρῃ τὰ φρικτότερα πάθη τοῦ ἀνθρώπου. Ὄθεν, ἐνῶ διευθύνετο ἡμίγυμος πρὸς τὸν ἀποστάτην, ἔλαθε δὺο πληγὰς διὰ ξίφους, καὶ ἐπιστρέψας ἔπεσε καθημαγμένος εἰς τὸν πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θαλάμου πρόδομον, κρᾶζων·

— Ἐπιβουλή! . . . φύγε, Δημήτριε υἱὸς τὸν Ἰβάν . . . Ἐπιβουλή!

Καὶ ἐξέψυξεν.

Ὁ Δημήτριος ἔδραξε τότε τὰ ὄπλα του, περιστοιχίσθη ὑπὸ τινῶν στρατιωτῶν, καὶ ἀντεστάθη εἰς τὸν λαόν· ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἐσυμπυκνοῦτο ἀδιακόπως. Ὅλοι οἱ περὶ τὸν Κζάρου ἐφονεύθησαν, καὶ αὐτὸς ἔπεσεν ἐπὶ τέλους τραυματίας. Ὁ δῆλος ὤρμησε τότε κατ' αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν κατακερματίσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀνεγερθεὶς ὀλίγον, καὶ στρέψας βλέμμα μεγαλοπρεπές,

— Ἄθλιοι! ἀνέκραξε, τολμᾶτε νὰ φονεύσετε τὸν Κζάρου σας; Εἶμαι ὁ Δημήτριος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰβάν!

Οἱ φονεῖς ἀπεχώρησαν, καὶ ἴσως θὰ ἐσώζετο ὁ αὐτοκράτωρ· ἀλλὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἐφθασεν ὁ Σουτσκης καὶ ἶδε τὸν λαὸν δισταζόντα.

— Ἄν εἶναι τῶνόντι ὁ υἱὸς τοῦ Κζάρου! ἔλεγον ψιθυρίζοντες καὶ ἀτεινίζοντες μετ' αὐτῶν συνειδήσεως τὸν αἰματοκυλισμένον ἡγεμόνα.

— Φίλοι μου, ἀνεφώνησεν ὁ Σουτσκης· εἶχα καὶ ἐγὼ δισταγμούς· ὑπῆγα μόνος μου εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ παρεκάλεσα κλαίων καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν Κζαρίναν νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν· αὐτὴ

καταγίδων, εις τὴν γαλιαν ἀδύσσοι! Ὁ Ζαρούκης ἀπέμεινε ἀπληροκατακτὴς τὴν γυναῖκα ἐκείνην, τὸ βρέφος ἐκείνο, ἀποθνήσκοντα ὑπὸ κόπου, καὶ πείνης καὶ δίψης, καὶ ἐτίθει, ὡς μαινόμενος τοὺς ὀδόντας. Ἀλλὰ τότε, ἐὰν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀπλήτου τοῦ τῆς Μαρίας, ἀνέρισκε δυνάμεις διὰ τὴν βοήθειαν, καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ τέκνον τοῦ! Οὕτω πως ἐπλανώντο οἱ δύο φυγάδες εἰς τὰς μεμονωμένας καὶ ἀπεράντους σπέσσας τὰς ὁποίας περιβρέχει ὁ Ζαῖξ, ὅπου δὲν βλέπει οὐδὲ καλύβην. Ἡμέραν τινα, ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη, καὶ διχοχίζοντες τὴν χιόνα ἤτις ἐσκέπαζε τὰς ἀχαιεὶς πεδιάδας ὡς σινδὸν νεκρική, ἐβάδιζον ἐν σιωπῇ. Αἰφνης πυρὴν λάβρος καταλαμβάνει αὐτούς· ἡ χιὼν πίπτουσα κατ' αὐτῶν, σκοτίζει τὴν ὄρασίν των· δὲν βλέπουν πλὴν πού νὰ διευθυνθῶσι, διότι εὐρίσκονται ἐντὸς νέφους. Μετ' ὀλίγον τὸ νέφος τοῦτο διαλύεται, καὶ τρόμος κατέλαθεν αὐτούς· ἀνθρώποι ἐφάνθησαν ἐνώπιόν των, ἀλλ' ἐχθροὶ, οἵτινες ἐμυκῶντο ὡς θηρία. Ὁ Ζαρούκης ἔσυρε τὴν σπάθην του, ἀλλ' ἡ κατεψυγμένη δεξιὰ του δὲν δύνάται οὔτε νὰ σπύξῃ τὴν λαβάν. Μυκτρίζοντες τὴν ἀδυναμίαν του, οἱ ἀπλητεὶς ἐκείνοι στρατιῶται, φρονέουσιν αὐτὸν, καὶ ὁ δυστυχὴς, πρὸς τὴν ἀδυναμίαν του, πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Μαρίας, ἔσπρψε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν σύζυγον του δι' ἣν ἀπέθνησκεν.

Ὀλίγον διήρκεσαν ἡ ἀγωνία του· ἀλλὰ κατὰ τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα, ἴδε τὴν Μαρίαν δεθείσαν διὰ σχοινίων καὶ λωρῶν, καὶ περιστοιχισθεῖσαν ὑπὸ ἀγριοπροσώπων καὶ δυσειδῶν στρατιωτῶν, ἀπὸ τὰ γένεια τῶν ὁποίων ἐρέμαντο πάγοι. Ἡ δὲ Μαρία, σιωπηλὴ καὶ υπερήφανος, δὲν ἀπεκρίνετο εἰς τὰς ἐρωτήσεις των, ἀν καὶ ἐνόει τὴν ῥωσικὴν.

Αἰφνης φωνὴ τις φοικώδης ἀλλὰ γλυκεία, κατετάραξε τὴν καρδίαν τῆς Μαρίας, τῆς ὁποίας τὴν θλίψιν δὲν ἐπρόδωκεν ἕως τότε οὐδὲν ἐξωτερικὸν σημεῖον. Ἡ δὲ φωνὴ αὕτη ἦτο τοῦ υἱοῦ τῆς, τοῦ μικροῦ Δημητρίου, ὅστις τὴν ἐκάλεσε.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτῶν συνδιελέγετο μετὰ χαμηλὴν φωνὴν μετὰ τινῶν ἐξ αὐτῶν. Ἐπρόκειτο δὲ περὶ τῆς τύχης τῆς Μαρίας.

— Νὰ τὴν φονεύσωμεν, ἔλεγεν αὐτός.
— Θὰ μᾶς ἀνταμείψουν περισσότερον, ἔλεγεν ἄλλος, ἐὰν τὴν φέρωμεν ζῶσαν εἰς Μόσχαν.

— Δὲν θὰ ζῆσῃ, ἐπρόσθεσε τρίτος βλέπων αὐτὴν κειμένην ἐπὶ τῆς καθημαγμένης χιόνος.

Τὴν ὥραν ἐκείνην, ἵππος τις ἐκτύπησε διὰ τοῦ ποδῶς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤχος ὑπόκωφος ἐδόθη ὑπὸ τὴν γῆν. Ὁ ἀρχηγὸς ἐμεδίασεν ὡς δαίμων· ἐνευσε πρὸς τοὺς συντρόφους του, καὶ ἀμέσως κτυπήσαντες τὴν γῆν μετὰ τοὺς πελέκεις οἵτινες ἐρέμαντο ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου των, ἔσπασαν τὸν σκληρὸν πάγον ὅστις ἐκάλυπτε τὸν Ζαῖξ· καὶ ἐν ἀκαρεῖ τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ ἀνεπτόθησαν μυκώμενα. Οἱ ῥῶσοι, λαβόντες τὸ πτώμα τοῦ Ζαρούκῃ, τὸ ἔρριψαν εἰς τὸν ποταμόν. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίαν, ἀνῆγγαλλον γελῶντες πρὸς αὐτὴν ὅτι ὁ Ζαῖξ θὰ εἶναι ἡ τελευταία κατοικία τῆς· αὕτη δὲ δὲν ἀπεκρίθη, διότι

ἡ ψυχὴ τῆς ἦτο ἤδη μετὰ τοῦ Θεοῦ· ὁ τελευταῖος τῆς λόγος ἦτο εὐχὴ πρὸς τὸν πλάστην τῆς! Καὶ δρᾶξαντες αὐτὴν, ὡς δαίμονες τοῦ ἄδου, τὴν ἐξεσπενδύσαν χαίροντες εἰς τὸν κατεψυγμένον πάγον τῆς.

Ἡ θύελλα κατέστη τότε βιαιότερα· ἡ χιὼν περιδινουμένη περὶ τὴν ὄπην τοῦ ποταμοῦ, ὅστις κατέπιεν ἐν τῶν ὠραιότερων πλασμάτων τοῦ Θεοῦ, μεταβλήθη εἰς λίθον ἐπιτάφιον. Οἱ στρατιῶται ἔβλεπον σιωπῶντες ἐξαφνιζόμενοι καὶ τὸ τελευταῖον ἶχνος τοῦ ἐγκλήματος των. Δὲν ἠλάλαζον πλέον! Ταῦτα δράματα καταπλήττουσι καὶ αὐτοὺς τοὺς θημίους!

— Ἐτελείωσεν! εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς ὡς ἀναχωρήσωμεν. Καὶ ἐνθ' ἀνέβαινον τοὺς ἵππους αὐτῶν, ἡ αὐτὴ γλυκεία καὶ γοερὰ φωνὴ διετάραξε καὶ δεύτερον τὴν σιωπὴν τῆς ἐρημίας· ἦτο δὲ ἡ φωνὴ τοῦ ὄρφανου, κειμένου ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ τρέμοντος.

— Ἄ! ἀνέκραξεν ὁ ἀρχηγὸς ἐλθὼν πρὸς αὐτό· ζῆς ἀκόμη; Τὸ βρέφος ἔσπρψε πρὸς αὐτὸν τὰ ἡμισθεστά βλέμματά του, καὶ ἔπεισε τοὺς βραχίονας· ὁ δὲ ἀρχηγὸς τὸ ἀνεσκήκωσεν. Ὁ μικρὸς ἄγγελος εἰώπη· στεναγμὸς μόνον, γλυκὺς ὡς τὸ νέον του πρόσωπον, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στήθος του, ὅτε ἡ τραγεαία χεὶρ τοῦ θημίου τῆς μητρός του, περιεσφιγξέ μετ' αὐτὸν τὸν λυκὸν ὡς κύκνον λαμῶν του. Μετὰ ταῦτα ἔρριψε τὸ νέον πτώμα εἰς τὴν χιόνα, καὶ ἔδραμε πρὸς τοὺς συντρόφους του.

Μετ' ὀλίγον οἱ κρότοι τῶν ἵππων ἐξηφανίσθησαν, ἡ ἐρημία ἀνέλαθε τὴν τρομερὰν σιωπὴν τῆς, καὶ μόνον ἶχνος ὑπελίπετο τοῦ φοικτοῦ δράματος τὸ πτώμα τοῦ ἀθῶου ἐκείνου βρέφους. (*)

LA DUCHESSE D' ABRANTÈS.

Περὶ τῆς κατὰ τὸ 1852 ἔτος διαχειρίσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι, καὶ περὶ τοῦ ἀστυκῶ αὐτῆς δικαίου.

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἐδημοσίευσεν πρὸ τινος καιροῦ πίνακα τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1852 διαχειρίσεως τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης, τοῦ ὁποίου τὸ περὶ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης μέρος εἶναι μάλιστα πολὺ λεπτομερέστερον τοῦ περὶ τῆς πολιτικῆς, καθὼ περιλαμβάνον καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διαχειρίσεως τοῦ κλάδου τούτου τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1835 μέχρι τοῦ 1852. Περιριζόμενοι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πίνακος τῆς δια-

(*) Τὸ διήγημα τοῦτο εἶναι ἱστορικόν. Αἱ πηγαὶ ἐξ ὧν ἠρώσθη αὐτὸ ἡ δούκισσα Ἀβραντιέ, εἰς τὰς πλείστας τῆς ὁποίας ἐκυκλοφόρει τὸ αἶμα τῶν Κομνηνῶν τοῦ Βυζαντίου, εἶναι ἡ τοῦ Καραμάν, τοῦ Νιεμσεδίτς, τοῦ Λεβίξ, τοῦ Κατίρα, τοῦ Κοβιερίξ, τοῦ Ποτάκη, καὶ ἄλλαι.

χειρίσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης, θέλομεν ἐρευνησεῖν τὰ ἐξ αὐτοῦ προκύπτοντα ἀποτελέσματα καὶ συμπεράσματα, ἐξ ὧν δυνάμεθα πολυεπίως νὰ ὠφληθῶμεν. Τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης συναγόμενα πορίσματα ἀποδεικνύουσι συγχρόνως, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἐκ τῶν στατιστικῶν τούτων πληροφοριῶν προκύπτουσα ὠφέλεια, καὶ πόση προσπάθεια πρέπει νὰ καταβάλλεται εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ σύνταξιν τῶν πινάκων τούτων.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῶν Εἰρηνοδικίων τοῦ Κράτους. Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐρρύθμισεν, ὡς γνωστὸν, τὴν ἀρμοδιότητα τῶν Εἰρηνοδικίων ἐπὶ τῆ βᾶσει τῆς γαλιτικῆς νομοθεσίας, παραδεχθεὶς ὁμῶς τινὰς σπουδαίας τροποποιήσεις, δικαιολογούμενας ἐκ τῶν κοινωνικῶν διαφορῶν τῶν δύο ἐθνῶν π.χ. ἐλαττώσας τὸ ποσόν, μέχρι τοῦ ὁποίου οἱ Εἰρηνοδίκαι δικάζουσι ἐκκλητῶς ἢ ἀνεκκλητῶς, ἀρχιρέτας ἀπὸ αὐτῶν τὴν ὀριστικὴν ἐκδικασιν τῶν περὶ νομῆς διαφορῶν, ἀπονεμών αὐτοῖς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικάζειν τὰς περὶ ἐκτελέσεως διαφορὰς, ὡσάκις πρόκειται περὶ ποσοῦ ὑπαγομένου εἰς τὴν ἀρμοδιότητα αὐτῶν κλπ. Ἡ ἐξουσία ὁμῶς τοῦ Εἰρηνοδίκου εἶναι παρ' ἡμῖν πολὺ σπουδαιοτέρα τῆς τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Εἰρηνοδίκου, διότι, διὰ λόγους, οὓς θέλομεν ἐκθέσει παρακατιόντες, ὑπάρχουσι πολλὰ Εἰρηνοδικεῖα, τῶν ὁποίων αὐδεμία ἀπόφασις προσβάλλεται δι' ἐφέσεως ὥστε ὁ Εἰρηνοδικὴς, κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, εἰς πᾶσαν ἐνώπιον του ὑποβαλλομένην ὑπόθεσιν εἶναι πράγματι, ἀν ὄχι δικαίω, πρώτου καὶ τελευταίου βαθμοῦ δικαστῆς.

Ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος πίνακος παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1852 κατορθώθησαν ἐνώπιον ὄλων τῶν Εἰρηνοδικίων τοῦ Κράτους 4753 συμβιβασμοί, ὅπερ ἔστιν οἱ Εἰρηνοδίκαι, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ ἀποπειρῶνται τὸν συμβιβασμὸν οὐ μόνον πάσης ἐνώπιον τῶν εἰσαγομένης διαφορᾶς, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν Πρωτοδικίων ὑπαγομένων κυρίων καὶ συνήθων διαφορῶν, ὡσάκις δὲν πρόκειται περὶ διαδίκων ἀνικάνων πρὸς συμβιβασμὸν, ἢ περὶ ἀντικειμένων, περὶ ὧν δὲν συζητεῖται συμβιβασμὸς, ἀπέτρεψαν 4753 δίκαι, διὰ τῆς ἐπιτυχούς ἐκπληρώσεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρθ. 493 τῆς πολιτικῆς ἡμῶν δικονομίας ἐπιβαλλομένης αὐτοῖς ὑποχρέωσως. Βυχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἂν οἱ πίνακες οὗτοι περιείχον τῶν ἀριθμῶν τῶν δικῶν, αἵτινες εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὰ Εἰρηνοδικεῖα, διότι τότε ἀθροίζοντες αὐτὸν πρὸς τὰς ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικίων εἰσαχθεῖσας δίκαι, ἠθέλομεν ἐξαγάγει ποῖον λόγον ἔχουσιν, αἱ διὰ τοῦ συμβιβασμοῦ ἀποτραπέσαι διαφοραὶ, πρὸς τὰς ἐνώπιον τῶν Δικαστηρίων διεξαχθεῖσας. Διὰ τὴν ἐλλείψιν ταύτην ἀναγκαζόμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ὡς ἔγγιστα ἀνεύρεσιν τῆς ἀναλογίας ταύτης. Αἱ ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικίων εἰσαχθεῖσαι συνήθεις δίκαι ἀναβαίνουσιν εἰς 2132, αἱ δὲ ὑπὸ τῶν Εἰρηνοδικίων ἐκδοθεῖσαι ἀποφάσεις, εἰς 13792· ἐὰν παραδεχθῶμεν κατὰ μέσον ὄρον ὅτι ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις ἐπροκάλεσε δύο ἀποφάσεις, ὧν ἡ μὲν προδικαστικὴ ἢ ἐρήμην, ἡ δὲ ὀριστικὴ ἢ κατ' ἀνα-

κοπήν, ἔχομεν, ὡς ἔγγιστα, 6896 ὑποθέσεις διεξαχθεῖσας ἐνώπιον τῶν Εἰρηνοδικίων ὥστε τὸ ὄλον τῶν εἰς τὰ Δικαστήρια τοῦ Κράτους εἰσαχθεῖσῶν καὶ συμβιβασμοῦ δικτικῶν ὑποθέσεων, ἀναβαίνει ὡς ἔγγιστα εἰς 9028· ὅθεν αἱ δίκαι αἱ διὰ συμβιβασμοῦ ἀποτραπέσαι, πρὸς τὰς δίκαι, καθ' ἑαυτοὺς ἀπέτυχεν, ὑπερβαίνουσι κατὰ τι τὴν ἀναλογίαν τοῦ 1 πρὸς 2. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο εἶναι βεβαίως καταπληκτικὸν ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἡ θεσμοθεσία αὕτη τῆς ἀποπειρας πρὸς συμβιβασμὸν οὐδὲ ὅπως ἐδικαιώσε τὰς προσδοκίας τοῦ νομοθέτου, θεωρουμένη ἰδίως ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἀπλή καὶ ματαία διατύπωσις, συντελοῦσα εἰς μόνην τὴν αὐξήσιν τῶν δαπανῶν καὶ τὴν βραδύτητα τῆς διεξαγωγῆς τῶν δικῶν. (1) Ἐκ τούτου ὁμῶς μὴ ὑποθέσωμεν, ὅτι παρ' ἡμῖν οἱ Εἰρηνοδίκαι εἶναι ἰκανότεροι καὶ σεβαστότεροι τῶν ἐν Γαλλίᾳ, ἢ ὅτι οἱ διαδίκαι αὐτοῖσι εἶναι μᾶλλον φιλέριδες καὶ στρεψοδίκαι παρὰ τοὺς παρ' ἡμῖν· τὸ τοιοῦτον συμπέρασμα καταψευδεται ὑπὸ τοῦ προκειμένου πίνακος. Κατ' αὐτὸν οἱ ὀλιγώτεροι τῶν συμβιβασμῶν κατορθώθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ἐν Ἀθῆναις Πρωτοδικῶν (248 ἐπὶ 87,692 κατοίκων), οἱ δὲ πλείοτεροι ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ἐν Ναυπλίῳ (875 ἐπὶ 105,561 κατοίκων), τῶν ἐν Καλάμικς (689 ἐπὶ 98,400 κατοίκων) καὶ τῶν ἐν Σύρῳ Πρωτοδικῶν (648 ἐπὶ 138,000 κατοίκων). Ἐπειτα ἀρά γε ἐκ τούτου ὅτι οἱ Εἰρηνοδίκαι τῆς πρωτευούσης καὶ ἐν γένει τῆς περιφερείας τῶν ἐν Ἀθῆναις Πρωτοδικῶν, εἶναι οἱ ἀνικανότεροι, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ νομοῦ τοῦ μᾶλλον φιλέριδες παρὰ τοὺς λοιποὺς κατοίκους τοῦ κράτους, καὶ ἥττον πενήθιμοι εἰς τὰς περὶ συμβιβασμῶν προτροπὰς τῶν Εἰρηνοδικῶν, οἱ δὲ Εἰρηνοδίκαι τῆς Ἀργολίδος, τῆς Κορινθίας, τῆς Μεσσηνίας καὶ τῶν Κυκλάδων ἰκανότεροι, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν νομῶν τούτων μᾶλλον εὐσυμβιβαστοὶ; Οὐδὲ ὅμως τὸν ἀληθῆ λόγον τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν παραδόξου τούτου γεγονότος εὐρίσκωμεν, ὅταν παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐκ τῶν Εἰρηνοδικῶν τοῦ Νομοῦ τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ὁ τοὺς πλείστους συμβιβασμούς κατορθώσας εἶναι ὁ τῶν Τρικάλων (280), τοῦ ὁποίου τὸ Εἰρηνοδικεῖον περιλαμβάνει δῆμους ἀπέχοντας μακρότερον τῆς ἐδρας τοῦ Πρωτοδικείου (15 ἕως 21 ὥρας) παρὰ πάντας τοὺς λοιποὺς δῆμους τοῦ Νομοῦ, ὅτι ἐκ τῶν Εἰρηνοδικίων τῆς Μεσσηνίας ὁ τοὺς πλείστους συμβιβασμούς κατορθώσας εἶναι ὁ τῆς Ἀνδριτσαινῆς (175), τοῦ ὁποίου τὸ Εἰρηνοδικεῖον περιλαμβάνει δῆμους ἀπέχοντας μακρότερον τῆς ἐδρας τοῦ Πρωτοδικείου (14 ἕως 19 ὥρας) παρὰ πάντας τοὺς λοιποὺς δῆμους τοῦ νομοῦ, ὅτι ἐκ τῶν Εἰρηνοδικῶν τῶν Κυκλάδων, ὁ τοὺς πλείστους συμβιβασμούς κατορθώσας εἶναι ὁ τοῦ Κορθίου τῆς Ἀνδρου μεταξὺ τῆς ὁποίας, διὰ τὴν θέσιν τοῦ δήμου τούτου, ὡς γνωστὸν, εἶναι εὐκολωτέρα ἡ συγκοινωνία μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἢ μετὰ τῆς πρωτευούσης τῶν Κυκλάδων, ὅπου ἐδρεύει τὸ Πρωτοδικεῖον.

(*) CHASSAN, Compétence des juges de paix. Τόμ. 1. Σελ. 43.

Ἐκ τούτων λοιπὸν συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅσα μεγαλύτερα δαπάνη χρόνου καὶ χρημάτων ἀπαιτεῖ ἡ εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον προσφυγή, ὅσα ὀλιγώτερον εὐμοιρεῖ, περαιοτέρων συμβούλων καὶ ὑπερσπιστῶν ἢ πόλις ἢ ἡ κώμη, ἐνθα ἐδρεύει ὁ Εἰρηνοδίκης, διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς δικαιοδικῆς ἀναπτύξεως, ἥτοι τῆς πρωτεύουσας τοῦ νομοῦ, μεγάλην ἀπόστασιν αὐτῆς, τότε πλείστοροι κατορθοῦνται συμβιβασμοί, διότι πολλοὶ τῶν διαφορομένων πραγμάτων τῶν δύο κακῶν τὸ μὴ χεῖρον, προτιμῶσι δηλ. νὰ θυσιάσωσι μέρος τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν μᾶλλον ἢ νὰ ἐπιχειρήσωσι μακρὰν ὁδοπορίαν, καὶ νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς ἄλλας τὰς ζῆμιαι αὐτῆς, χωρὶς καὶ νὰ ἔχωσι τὴν βεβαιότητα, ὅτι ὁ δικηγόρος, ὃν θέλουσιν εὑρεῖ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ νομοῦ, θελεῖ πεισθῆ ἐντελῶς περὶ τοῦ δικαίου τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν. Ἴδου ὁ κύριος λόγος, δι' ὃν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὅπου ἡ δικαστικὴ καὶ δικηγορικὴ προστασία εἶναι προχειροτάτη, καὶ δὲν ἀπαιτεῖ τὰς ἀνωτέρω θυσίας, κατορθώθησαν οἱ ὀλιγώτεροι συμβιβασμοί. Λέγομεν δὲ ὁ κύριος λόγος, διότι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τῶν μακροκρήμων ἐκείνων Εἰρηνοδικῶν πᾶσαν ἀξίαν τῶν ἀξιεπαίων αὐτῶν προσπαθειῶν περὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν εἰρημένων συμβιβασμῶν ἐννοοῦμεν μόνον διὰ τῶν παρατηρήσεων τούτων, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι λόγοι ἐπιτεταμένους ἰσχυρότερον παρὰ τὴν δεξιότητα καὶ τὰς προσπάθειαις τοῦ Εἰρηνοδίκου εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Μεταβαίνομεν εἰς τὰς ἐκδοθείσας ἀποφάσεις. Αὐταὶ ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 22,602, ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν κατ' ἐρήμην 8010, κατ' ἀντιμωλίαν δὲ 13,085. Ἐκ τῶν ἀποφάσεων τούτων ἐξεκαλέσθησαν 1035, ἥτοι περίπου τὸ δωδέκατον τῶν 13085 κατ' ἀντιμωλίαν ἀποφάσεων. Βεβαίως εἰς τὸν ἀριθμὸν τούτων τῶν 13085 περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀνεκκλήτως ἀπηγγεμέναι, καὶ κατὰ κατὰ τοῦτο ὁ πίναξ ἤθελεν εἶσθαι ἀκριβέστερος ἂν διέκρινε τὰς ἀνεκκλήτους τῶν ἐκκλητῶς ἀπηγγεμένων ἀποφάσεων. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅμως, ὅτι ἐκ τῶν 13085 ἀποφάσεων τὸ $\frac{1}{2}$ μόνον ἀπηγγέλθη ἐκκλητῶς, ὅπερ βεβαίως εἶναι μᾶλλον κατώτερον ἢ ἀνώτερον τοῦ ἀληθοῦς ἀριθμοῦ τῶν ἐκκλητῶν ἀποφάσεων, πάλιν παρατηροῦμεν, ὅτι οὔτε τὸ τέταρτον ὅλον τῶν ἐκκλητῶν ἀποφάσεων προσεβλήθη διὰ τῆς ἐφέσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο εἶναι τῶντι καταπληκτικόν, διότι εὐτυχῶς βεβαίως δύναται νὰ λογισθῆ ὁ δικαστὴς ὅταν ἐπὶ τεσσαρῶν ἀποφάσεων αἱ τρεῖς πείθωσι καὶ τὸν ἠττώμενον περὶ τοῦ ἀδίκου τῶν ἀξιώσεων αὐτοῦ. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς παρασύρῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι αἱ τῶν Εἰρηνοδικῶν ἀποφάσεις προσβάλλονται τῶσον σπανίως διὰ μόνην τὴν ὀρθότητα αὐτῶν, καὶ τὴν πεπιθῆσιν τῶν διαδικῶν εἰς τὴν εὐθυδικίαν τοῦ δικαστοῦ, διότι ἐὰν αὐτὸς ἦτον ὁ λόγος, δι' ὃν ἐκκαλοῦνται τῶσον ὀλίγα Εἰρηνοδικῶν ἀποφάσεις, τότε εἴπρεπε νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ χεῖριστοι τῶν Εἰρηνοδικῶν εἶναι οἱ τῶν Ἀθηναίων, τῶν Πατρῶν, τοῦ Αἰγίου καὶ τοῦ Ἀργεῖος, διότι τὸ τρίτον τῶν ἀποφάσεων τῶν Εἰρηνοδικῶν τούτων ἐξεκλήθη, οἱ ἀριστοί

δὲ τῶν Εἰρηνοδικῶν εἶναι οἱ τῆς Σκύρου, τοῦ Πανόρου (τῆς Τίνου), τῆς Πάρου, τῆς Κυμῶλου, τῆς Ἀμοργοῦ κλπ. τῶν ὁποίων οὐδεμία ἀπόφασις ἐξεκλήθη. Τὸ παράλογον τοῦ συμπεράσματος τούτου εἶναι πρόδηλον. Ἐκ τῆς θέσεως τῶν τελευταίων τούτων Εἰρηνοδικῶν, παραβαλλομένων πρὸς τὰ Εἰρηνοδικῶν, τῶν ὁποίων πλείοτεροι ἀποφάσεις ἐξεκλήθησαν, δυνάμεθα νὰ συναξάμεν μᾶλλον τὸ ἐξῆς συμπέρασμα, ὅτι ὅσα μεγαλύτερα εἶναι ἡ εὐκολία τῆς εἰς τὸ Ἐφετεῖον προσφυγῆς, ὅσα ὀλιγώτερον δαπάνη χρόνου καὶ ἐξόδων ἀπαιτεῖ ἡ κατ' ἐφῆσιν διεξαγωγή τῆς δίκης, τῶσον πλείοτεροι ἀποφάσεις προσβάλλονται κατ' ἐφῆσιν, ἥτοι τῶσον πλείοτεροι ἀποβαίνει ἡ συζήτησις τῆς διαφορᾶς, καὶ τῶσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ ἐγγύησις τῆς ὀρθότητος τῆς ἐκδοθησομένης ἀποφάσεως καὶ τὸ ἀνάπαυον, ὅσα δυσκολώτερα καὶ δαπανηρότερα εἶνε ἡ προσφυγή εἰς τὸ Ἐφετεῖον (π.χ. ἡ ἀπὸ Σκύρου εἰς Χαλκίδα, ἡ ἀπὸ Ἀνάφης ἢ Ἀμοργοῦ εἰς Σύρον, αὐτοπρόσωπος μετάβασις ἢ ἡ ἀποστολὴ τῶν φακέλων, ἢ εἰς Σύρον ἢ Χαλκίδα ἀνέυρεσις δικηγόρου, εἰς ὃν κατὰ πρότον καταρεύει ὁ διάδικος κλπ.) τῶσον ὀλιγώτεροι ἀποφάσεις ἐκκαλοῦνται, προτιμωμένου ἐκ τῶν δύο κακῶν, τῆς ἀδίκου ἀποφάσεως, καὶ τῆς πολλάκις ὑπερβαίνουσας τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς θυσίας χρόνου καὶ χρημάτων, τοῦ μὴ χεῖρονος, ἥτοι τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀποφάσεως. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων δὲ τούτων συναγεται, ὅτι καθῆκον ἱερὸν τῆς Κυβερνήσεως εἶναι νὰ διορίξῃ τοὺς ἀρίστους, ἐκ τῶν εἰς τὰς θέσεις τῶν Εἰρηνοδικῶν προωρισμένων, δικαστικούς ὑπαλλήλους εἰς τὰ εἰρηνοδικεῖα, ὧν αἱ ἀποφάσεις, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, δὲν ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἐπίκρισιν τοῦ κατ' ἐφῆσιν δικάζοντος δικαστηρίου, ἐλαττοῦσα αὐτῶν τὸ ἐκ τῆς ἐπιτεταμένης αὐτοῖς ὑπερόγκου ταύτης ἐξουσίας προκύπτον κακῶν.

Ὁ πίναξ περιέχει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπολαυόντων ἐνώπιον τῶν εἰρηνοδικῶν τὰ δικαιώματα τῆς πενίας. Ἐξ αὐτοῦ, ἀναβαίνοντος εἰς 1039, παρατηροῦμεν εὐχαρίστως, ὅτι ἐνώπιον τῶν Εἰρηνοδικῶν δὲν ὑπάρχει ἡ κατάχρησις τοῦ δικαιώματος τούτου, ἢ παρυσίουσα ἐνίοτε ἐνώπιον τῶν ἀνωτέρων δικαστηρίων, διότι ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι, ὡς ἀνωτέρω εἰρηται, ἐπὶ ἐκάστης δίκης ἐκδίδονται κατὰ μέσον ὄρον δύο ἀποφάσεις, οἱ ἐνώπιον τῶν εἰρηνοδικῶν ἐμφανισθέντες διάδικοι ἀνέβησαν τοῦλάχιστον εἰς 23,602, ἐξ ὧν 1039 μόνον ἀπέκτισαν τὰ τῶν πενήτων δικαιώματα. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ἐκ τε τῆς σμικρότητος τῶν ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδικεῖου δαπανῶν, καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐπιβιβασθῆται τὸ τοῦ Δημήτριου περὶ τῆς πενίας ἀποδεικτικόν, ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου, ὅστις ἀπέχει πολλάκις μακρὰν τῆς ἑδρας τοῦ εἰρηνοδικεῖου, ὥστε ἡ προσέλευσις καὶ ἐπάνοδος ἀπαιτοῦσι δαπάναις καὶ χρονοτριβᾶς ὡς πρὸς τὰς ὁποίας ἢ ἐκ τῆς ἀπολαυῆς τῶν δικαιωμάτων τῆς πενίας οἰκονομία ἀποβαίνει ἀναξία λόγου.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ Πρωτοδικεῖα.

Ἐκ τοῦ πίνακος παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ μὲν ἐν Πάτραις Πρωτοδικεῖον μετὰ τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτοῦ τμή-

ματὸς ἔχει τὰς πλείοτερας ὑποθέσεις, διότι αὐταὶ ὑπερβαίνουσι καὶ αὐτὰς τὰς ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν κατὰ 342 (τὸ μὲν ἐν Πάτραις 3054, τὸ δὲ ἐν Ἀθήναις 2712) τὸ δὲ ἐν Λαμῖαι τὰς ὀλιγώτερας, ἥτοι 656· ὅτι ὡς πρὸς τὰς Ἀθήνας ὑπερέχων ἁριθμὸς τῶν ἐν Πάτραις δίκων ἀναφέρεται εἰς μόναις τὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, διότι ἐνῶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικεῖον εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ 1852. 539 ἐμπορικαί, εἰς τὸ ἐν Πάτραις ὑπεβλήθησαν 890 (κατὰ 851 πλείοτεροι), ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, καθ' ἃς, ὡς γνωστὸν, αἱ Πάτραι κατὰ πολὺ ὑπερέχουσι τῶν Ἀθηναίων. Ἐξαιρουμένων δὲ τῶν ἐμπορικῶν δίκων παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν τῷ Νομῷ τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἠλίδος, ὑπάρχουσι σχετικῶς ὀλιγώτεροι δίκαι παρὰ ἐν τῷ Νομῷ τῆς Ἀττικῆς, διότι, ἀφαιρουμένων ὡς εἰρηται, τῶν ἐμπορικῶν δίκων, εἰς τὸ ἐν Πάτραις δικαστήριον τῶν Πρωτοδικῶν εἰσῆχθησαν 2013 δίκαι, ἐπὶ πληθυσμοῦ 146,941 ἀνθρώπων, εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀττικῆς 1873, ἐπὶ πληθυσμοῦ 87233, ἥτοι ἐν μὲν τῷ Νομῷ τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἠλίδος ἀνεφύη μία δίκη ἐπὶ 58, ἐν δὲ τῷ τῆς Ἀττικῆς μία δίκη ἐπὶ 46 κατοίκων. Ὁ λόγος τοῦ γεγονότος τούτου δὲν πιστεύομεν ὅτι εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας τοῦ νομοῦ τῆς Ἀχαΐας μεγαλύτερα ἀπόστασις, καὶ ἡ μετ' αὐτῆς δυσκολώτερα συγκοινωνία τῶν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν Πατρῶν ὑπαγομένων πόλεων, κωμῶν καὶ χωριῶν, διότι καὶ ἐν τῷ Νομῷ τῆς Ἀττικῆς ἡ Λεβαδία καὶ μέγα μέρος τῆς ἐπαρχίας τῶν Θηβῶν ἀπέχει οὐ μικρὸν τῆς πρωτεύουσας, ἐν δὲ τῷ τῆς Ἀχαΐας, ἡ μὲν μετὰ τῆς Αἰγιαλείας συγκοινωνία τῆς πρωτεύουσας τοῦ νομοῦ, εἶναι τακτικὴ καὶ ταχυτάτη (δι' ἀτμοκινήτου), ἡ δὲ μετὰ τῆς Ἠλείας εὐκόλος, ἔνεκα τοῦ πεδινοῦ τῆς χώρας. Ὁ ἀληθὴς λόγος εἶναι μᾶλλον, ὅτι ἐν μὲν τῷ Νομῷ τῆς Ἀττικῆς τὸ τρίτον περίπου τῶν κατοίκων ἥτοι 29,597, κατοικοῦσιν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ νομοῦ (ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιῖ, ὅστις διὰ τε τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ταχύτητα τῆς συγκοινωνίας δύναται νὰ ὀνομασθῆ προάστειον τῶν Ἀθηναίων), ὅπου μεγάλη ὑπάρχει εὐκολία περὶ τε τὴν ἀνέυρεσιν δικαστικῶν συμβούλων, καὶ τὴν ἀνευ μεταθέσεων καὶ ἀπωλείας χρόνου, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἀρείου Πάγου διεξαγωγῆς τῆς δίκης, ἐνῶ ἐν τῷ τῆς Ἀχαΐας νομῷ τὸ ὄγδον περίπου τῶν κατοίκων τοῦ νομοῦ κατοικεῖ ἐν τῇ Πρωτεύουσῃ (14,139), ὥστε ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ 7]8 ὑπάρχουσι αἱ τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς ἐπιτοπίου ἐλλείψεως δικαστικῶν συμβούλων δυσκολίαι αἱ ἀποτρέπουσαι τὸν πολίτην ἀπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως δίκης μακρὰν τῆς κατοικίας του. Ἐκ τούτων ὅμως καταδεικνύεται ἡ σπουδαιότης τοῦ ἐν Πάτραις Πρωτοδικεῖου, καὶ συναγεται, ὅτι μεγάλη πρέπει νὰ καταβάλλεται προσοχὴ, εἰς τὴν ὁρῶσιν ἐνεσσι καλὴν συγκρότησιν τοῦ δικαστηρίου ἐκείνου, διότι ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἶναι πολὺ σπουδαιότερα διὰ τὴν κοινὴν εὐμερίαν παρὰ τὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις, τοῦ ὁποίου αἱ ἐνδεχόμεναι ἐλλείψεις μετριάζονται ἢ ἀνορθοῦνται ἐκ τε τῆς εὐκολωτέρας καὶ συντονωτέρας ἐπιτηρήσεως, καὶ ἐκ τῆς προχειροῦς προσφυγῆς εἰς τὰ ἀνωτέρω δικαστήρια.

Ἐν γένει ὅμως ἐκ τοῦ πίνακος τούτου συνάγομεν τὸ εὐχάριστον συμπέρασμα, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1852 τὰ δικαστήρια τῶν Πρωτοδικῶν εἰργάσθησαν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ πολλῆς ταχύτητος, διότι ἐνῶ ἐν τῷ ἔτους τούτου ὑπῆρχον ἐκκρεμεῖς ἐνώπιόν των 17,268 ὑποθέσεις, δὲν ἐμείναν ἐξ αὐτῶν ἐκκρεμεῖς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἰμὴ 2414, ἐὰν δ' ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῶν ἐκκρεμῶν τὰς διαγραφείσας ἐντὸς τοῦ ἔτους 3636, προσθέσωμεν δὲ εἰς τὰς ἐκκρεμεῖς καὶ τὰς παρεμπιπτότως ἐκδικηθείσας 4507, αἵτινες δὲν παρατοῦνται διὰ τοιούτων ἀποφάσεων, συναγόμεν, ὅτι αἱ ἡμίσεις περίπου τῶν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων ἐξεδικάσθησαν ὀριστικῶς ἐντὸς τοῦ ἔτους· ἀναλογιζόμενον δὲ ὅτι ἐκ τῶν 17,268 ὑποθέσεων μόνον τὸ ἕνατον περίπου, 2108, ἦσαν ἐκκρεμεῖς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὸ ἡμισυ ἅπασαι σχεδὸν αἱ δίκαι ἤρξαντο καὶ ἐπερατώθησαν πρωτοδικῶς ἐντὸς τοῦ ἔτους· ὅποση κατὰ τοῦτο, τῶντι πρόσδος καταρτίζεται ἐντὸς τῶν δέκα τελευταίων ἐτῶν! Δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ καταδιξόμεν αὐτὴν μαθηματικῶς, οὕτως εἰπεῖν, διότι κατὰ πρότον δημοσιεύεται πίναξ τῆς διαχειρίσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης· ἀλλ' ἐξ οἰκείας πείρας γνωρίζομεν ὅτι ἐν ἔτει 1842 καὶ 1843 ὑπῆρχον Πρωτοδικεῖα, παρ' οἷς τὰ $\frac{1}{2}$ τῶν ὑποθέσεων ὑπῆρχον πρὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα ἐκκρεμεῖς, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν μικρὰ ὑπῆρχον ἐλπίς νὰ ἐκδικασθῶσι ποτε ὀριστικῶς, διότι οἱ δικασταὶ ἀμφιβάλλοντες περὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀναφυομένων ζητημάτων, ἐξέδιδον κατὰ πᾶν ἔτος δύο ἢ πλείοτερας προδικαστικὰς περὶ ἀποδείξεως ἀποφάσεις περὶ θεμάτων ἐλαχίστην ἢ μηδεμίαν ἐχόντων ἐπιρροὴν εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν.

Ἐκ τῶν 8003 ὀριστικῶν ἀποφάσεων, 1553 ἐξεκλήθησαν ἐνώπιον τῶν δύο Ἐφετείων, ἥτοι ἐλαττον τοῦ πέμπτου ἐκ τῶν ἐφέσεων τούτων ἐξεδικάσθησαν 1211, ὧν αἱ ἡμίσεις περίπου ἐγένοντο δεκαταί, αἱ δ' ἕτεραι ἡμίσεις ἀπερρίφθησαν. Εἴθε ἡδυνάμεθα ἐκ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐφέσεων νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι αἱ ὑποθέσεις ἐκδικάζονται τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ἐν τῷ πρώτῳ τῆς δικαιοδοσίας βαθμῷ, ὥστε ὁ ἠττηθεὶς πείθεται περὶ τοῦ ἀδίκου τῆς ἀξιώσεώς του, καὶ ἀποδέχεται τὴν ἀπόφασιν· ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα. Ἄλλα εἶναι τὰ αἴτια τοῦ γεγονότος τούτου· καὶ πρῶτον, ἡ δυσκολία τῆς συγκοινωνίας καὶ ἐπομένως τὸ δαπανηρὸν τῆς εἰς τὸ Ἐφετεῖον προσφυγῆς· τῶντι αἱ πλείστα τῶν ἐκκληθεισῶν ἀποφάσεων, εἶναι αἱ τῶν Πρωτοδικῶν Ἀθηναίων, Πατρῶν καὶ Ναυπλίας· ἤθελε δὲ εἶσθαι παράλογον, νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ δικαστήρια ταῦτα μειονεκτοῦσι τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν ἰκανότητα τῶν δικαστῶν, τὰ δὲ ἐν Λαμῖαι καὶ ἐν Σπάρτῃ, ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν ὁποίων τὸ δέκατον ἐξεκλήθη, συγκροτοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος νομομαθῶν. Ἄλλος λόγος τοῦ εὐαριθμοῦ τῶν ἐφέσεων εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς διαίρεσεως τῶν Ἐφετείων εἰς δύο τμήματα ἀναπτυχθεῖσα δραστηριότης τῶν ἀνωτέρων τούτων δικαστηρίων· ἄλλοτε, παρερχομένων τριῶν καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς τῆς ἐφέ-

σεως εις τὸ πινάκιον τοῦ Ἐρετείου, μέχρι τῆς ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἐκφωνήσεως αὐτῆς πρὸς συζήτησιν, πᾶς ὁ πρωτοδικὸς ἡττηθεὶς ἐξικάλει τὴν ἀπόφασιν, καὶ τοὶ μὴ σκοπῶν νὰ διορίσῃ πληρεξούσιον ἐνώπιον τῶν Ἐρετῶν, καὶ νὰ ὑποστῇ τὰς δαπάνας τῆς κατ' ἔφεσιν δίκης, διότι διὰ μόνης τῆς ἐρέσεως τοῦ ἐπιτυχάνε τὴν ἀναστολήν τῆς ἐκτελέσεως καὶ καταπιέζων οὕτω τὸν ἀντίδικόν του ἠνάγκαζεν αὐτὸν ἢ νὰ σταρεθῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη τῶν καρπῶν τῆς δικαστικῆς νίκης ἢ νὰ συμβιβασθῇ, ἐκπίπτων μέρος τοῦ ἐπιδικασθέντος. Ἀφ' ἧς ὁμοῦ ἐποχῆς τὰ Ἐρετεία ἤρξαντο ἐκδικάζοντα μετὰ ταχύτητος τὰς εἰς αὐτὰ ὑποβαλλομένας ὑποθέσεις, ὁ ἐκκαλῶν, ἐνώπιον μάλιστα τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐρετῶν, πρέπει νὰ περιμένῃ τὴν ἐντὸς 30 ἢ 40 ἡμερῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκφώνησιν τῆς ὑποθέσεως πρὸς συζήτησιν, ὥστε ἡ ἀναστολή, ἢ ἐπιτυχάνει εἶναι μικρὰ, τὸ δὲ ἐξ αὐτῆς ὄφελος ἐπὶ μικρῶν ὑποθέσεων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ 8/10 τῶν δικῶν, δὲν ἀποζημιῶσι αὐτὸν διὰ τὰ ἐξόδα τῆς κατ' ἔφεσιν ἐρήμην δίκης· ὅθεν ἐκκαλεῖ μόνον τὰς ἀποφάσεις, ὧν σπουδαίως προτίθεται νὰ ἐπιζητήσῃ ἐνώπιον τῶν Ἐρετῶν τὴν μεταρρύθμισιν.

Ὡς πρὸς τὰ Ἐρετεία παρατηροῦμεν ἀνισότητά τινα μεταξὺ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις· διότι ἐνῶ αἱ εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ Ἐρετεῖον ἐκκρεμεῖς ὑποθέσεις ὑπερέβησαν κατὰ 602 (2,686) ἐκκρεμεῖς ἐφέσεις ἐπὶ 508,427 κατοίκων τῆς περιφέρειας τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἐρετείου) τὰς ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐρετῶν, ἐκκρεμεῖς (2084 ἐκκρεμεῖς ἐφέσεις ἐπὶ 493,685 κατοίκων τῆς περιφέρειας τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐρετῶν) ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἐρετείου 1094 ὑπὸ δὲ τοῦ ἐν Ἀθήναις 1082, ἦτοι τὸ ἐν Ναυπλίῳ Ἐρετεῖον ὑπερτερεῖ τὸ ἐν Ἀθήναις μόνον κατὰ 12 ἀποφάσεις. Ἐκτὸς τούτου ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1852 γενομένων καὶ εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ Ἐρετεῖον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσαχθεῖσων ἐφέσεων, ἐξεδικάσθησαν 603, ἀνεβλήθη δὲ ἡ ἐκδικασίς διὰ τὸ ἔτος 1853 τριακοσίων εἰκοσι δύο· ἐνῶ ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1852 γενομένων, καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐρετεῖον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσαχθεῖσων ἐφέσεων ἐξεδικάσθησαν 608, οὐδεμίαν δὲ ἡ ἐκδικασίς ἀνεβλήθη διὰ τὸ ἔτος 1853. — Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναιρεσιβληθεισῶν καὶ ἀναιρεθῆσων ἀποφάσεων ὑπάρχει ἐπίσης διαφορὰ τις μεταξὺ τῶν δύο Ἐρετείων, καθότι ἐνῶ αἱ ὀριστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἐρετείου ὑπερβάνουσι κατὰ 158 τὰς ὀριστικὰς ἀποφάσεις τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐρετῶν, αἱ μὲν ἀναιρεσιβληθεῖσαι ἀποφάσεις τοῦ τελευταίου τούτου δικαστηρίου ἀναβαίνουσιν εἰς 213, αἱ δὲ τῶν ἐν Ναυπλίῳ Ἐρετῶν εἰς 170. Ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός τούτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν εὐκολίαν, ἢ ἐλαφύτητα οἱ ἐν Ἀθήναις διάδικοι τοῦ νὰ ζητήσωσι καὶ νὰ συζητήσωσι διὰ τοῦ παρ' Ἐρετείου δικηγόρου αὐτῶν τὴν ἀναιρέσιν χωρὶς δαπανῶν καὶ χρονοτριβῶν, μεταβάσεως καὶ προσφυγῆς εἰς νέον δικηγόρον, ἐνῶ οἱ ἐν Ναυπλίῳ στεροῦνται τῶν εὐκολιῶν τούτων, καὶ ἐπομένως δὲν καταρτίζουσιν εἰς

τὸ ἐνδίκον τούτο μὲσον εἰ μὴ μόνον ὁσάκις ὑπάρχει μεγάλη πιθανότης ἐπιτυχίας.

Μεταβαίνομεν τελευταῖον εἰς τὸν Ἀρειὸν Πάγον. Εἰς τὸ δικαστήριον τούτο εἰσῆχθησαν, ἐκ τῶν προηγουμένων ἐτῶν καὶ ἐκ τοῦ 1852, 761 ὑποθέσεις, ἔμειναν δὲ ἐκκρεμεῖς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 55, ὥστε ἀφαιρουμένων καὶ τῶν διαγραφείσων 187 πάλιν τὸ δικαστήριον τούτο ἐξεδίκασε 519 πολιτικὰς ὑποθέσεις.

Περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν πενήτων παρατηρήσαμεν, ἐπὶ πᾶν Εἰρηνοδικῶν, ὅτι μικρὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπολαυόντων αὐτὰ. Ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικῶν αὐξάνει ἤδη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποκτώντων τὰ τῆς πενίκας δικαιώματα ἐπαίσητως. Ἐκ τῶν 22,600 περίπου διαδικῶν, τῶν ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικῶν ἐν τὸς τοῦ ἔτους ἐμφανισθέντων, 3,262 ἀπέκτησαν τὰ τῶν πενήτων δικαιώματα, ἦτοι τὸ 1/7 τῶν διαδικῶν. Ἐκ δὲ τῶν 4284 περίπου διαδικῶν τῶν ἐνώπιον τῶν Ἐρετῶν παραστάντων, 994 ἀπέκτησαν τὰ δικαιώματα αὐτὰ, ἦτοι τὸ 1/4 περίπου τέλος ἐνώπιον τοῦ Ἀρειοῦ Πάγου ἐκ τῶν 1038 περίπου διαδικῶν, 375 παρίστησαν ὡς πένητες, ἦτοι ὑπὲρ τὸ 1/3 τῶν διαδικῶν. Ἀπασαὶ ὁμοῦ αἱ ἀναλογίαι αὐταὶ τῶν καταβαλλόντων τέλη πρὸς τοὺς ἀπηλλαγμένους τῆς καταβολῆς δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, διότι δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ πλῆθος τῶν ὑποθέσεων τοῦ Δημοσίου, ὅπερ δὲν καταβάλλει τέλη σημαίνσεως, τοῦ ὁποίου ὁμοῦ δὲν γνωρίζομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν δικῶν.

Ἐκ τῶν προειρημένων συνάγεται, νομίζομεν, ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἡ διανομὴ τῆς δικαιοσύνης, διὰ νὰ ᾖται ὅσον ἐνεστί ἀκριβὴς, ταχεῖα καὶ ὀλιγοδάπανος, ἀνάγκη οἱ δικαζόμενοι νὰ δύνανται ἐλευθέρως νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν δικαστὴν παντὸς βαθμοῦ. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ βελτιώσωμεν τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης πρέπει νὰ καταστήσωμεν εὐκόλον, ἀσφαλῆ, ταχεῖαν καὶ ὀλιγοδάπανον τὴν μεταξὺ τῶν διαφορῶν κέντρων τῆς δικαστικῆς ἐνεργείας συγκοινωνίαν. Ἡ τοιαύτη συγκοινωνία προσεγγίζουσα τὸν κατώτερον δικαστὴν εἰς τὸν ἀνώτερον, τὸν τῆς κόμης κάτοικον εἰς τοὺς ἐμπειροτέρους συμβούλους τῶν πόλεων, καθίστασιν σχεδὸν ἀδύνατον τὸ ἀφανῶς ἀδικεῖν. Ὁ δικαστὴς, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἐντὸς ὀλίγων ὥρων θέλωσι κατασταθῆ γνωστὰ εἰς τοὺς ἀνωτέρους αὐτοῦ, ἐὰν μὲν ᾖ κακὸς, δὲν θέλει ἀδικεῖ ἐπὶ πολὺ, ἐὰν δὲ ᾖ καλὸς θέλει ἐνισχυθῆ διὰ τῆς ἀπανταχοῦ ἀναγνωριζομένης ἰκανότητος καὶ ἀρετῆς αὐτοῦ. Ἡ εὐκολία λοιπὸν τῆς συγκοινωνίας εἶναι καὶ ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς τῆς πολιτείας σχέσεις, ὁ οὐσιωδέστατος ὅρος τῆς κοινῆς εὐημερίας.

Ἐπειδὴ δὲ λόγος περὶ διαχείρισεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης, ἴσως δὲν εἶναι ἀδιάφορον, μάλιστα διὰ τοὺς ἐκτὸς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνας, καὶ τοὺς φίλους αὐτῆς ἀλλοδαπούς, τὸ ζήτημα κατὰ τίννας νόμους ρυθμίζονται παρ' ἡμῖν αἱ μεταξὺ τῶν πολιτῶν νομικαὶ σχέσεις καὶ κατὰ τίννας διατυπώσεις καὶ ὀρισμοὺς συζητοῦνται καὶ ἀποφασίζονται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων αἱ εἰς αὐτὰ εἰσαγόμεναι διαφοραὶ.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἤδη ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἢ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆ συνέλευσις ἐκήρυξε διὰ τοῦ 98 άρθρου τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ πολιτεύματος, « ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως νέων Κωδίκων αἱ πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι, βάσειν ἔχουσι τοὺς νόμους τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡμῶν Ἀυτοκρατόρων » τὸ δὲ 80 ἄρθρον τοῦ ἐν Ἀστρεῖ ψηφισθέντος πολιτικοῦ συντάγματος ἐπαναλαμβάνει, « ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τῶν νέων Κωδίκων, ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἐγκληματικὰ, ἰσχύουσιν οἱ νόμοι τῶν ἡμετέρων ἀειμνήστων Χριστιανῶν Ἀυτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, » ἰ. Ποῖον νόμον ἐνόουν ἀρὰ γε διὰ τῶν ἀποφάσεων τούτων αἱ ἐθνικαὶ συνέλευσις; Ἐνόουν ἀρὰ γε νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα νέον καὶ πρότερον ἄγνωστον ἐν αὐτῇ νόμον; Ἄν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα ἤθελεν εἰσθῆ παραλόγος ἡ διατάξις τοῦ νομοθέτου, ὅστις εἰσάγει νόμους, ὧν οὔτε ὀρίζει οὔτε δημοσιεύει τὰ κείμενα. Αἱ διατάξεις αὐταὶ εἶχον τὴν σαφῆ ἐννοίαν, ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τῶν νέων νόμων θέλωσιν ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι οἱ καὶ πρότερον ἐν αὐτῇ ἰσχύοντες νόμοι, ἦτοι « οἱ τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν Ἀυτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ». Μέχρι δὲ τῆς σήμερον διαρκεῖ ἡ κατάστασις αὕτη. Ἀλλὰ πῶς εἰσῆχθη ὁ Βυζαντινὸς νόμος εἰς τὴν Ἑλλάδα; πῶς διετηρήθη ἰσχύων ἐν αὐτῇ κατὰ τὰς τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας καὶ πῶς ἰσχύει καὶ σήμερον ἐτι ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, τῆς ὁποίας αἱ σχέσεις εἶναι τοσοῦτον διάφοροι τῶν σχέσεων τῆς ἀρχαίας Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, ἐν ἣ παρήχθη τὸ δίκαιον ἐκείνο; Τὰ ζητήματα ταῦτα εἶναι βέβαια σπουδαῖα, ἢ δὲ πλήρης αὐτῶν συζήτησις ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς προκειμένης πραγματείας. Νομίζομεν ὁμοῦ, ὅτι αἱ ἐξῆς παρατηρήσεις δύνανται ἴσως νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ὀρθὴν αὐτῶν λύσιν.

Ἀπὸ τῆς 6ης. ἑκατονταετηρίδος Μ. Χ., ἦτοι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, εἶναι βέβαιον, ὅτι αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ νῦν Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος χωρὶς, ἀπολέσασαι πᾶν ἔχνος αὐτονομίας, ἠκολούθουν τὴν τύχην τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὡς μέρος αὐτοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς, ὡς γνωστὸν, καταστήσας διὰ τῶν συλλογῶν αὐτοῦ προσιτὰς εἰς πολλοὺς τὰς συγγραφὰς τῶν τῆς ἀκμῆς τῆς νομικῆς ἐπιστήμης Ῥωμαίων νομοθετῶν, ἔδωκε νέαν ὄψιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξεργασίαν τοῦ δικαίου, καὶ τοὶ ἀπαγορεύσας τὴν σύνταξιν νομικῶν συγγραμμάτων. Ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος ὑπέστη μεγάλην μεταβολήν. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐκπαλαί διὰ τῶν ἀποικίων του καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διέδωκε τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἦθη του εἰς ἕλην τὴν Ἀνατολήν, κατέστη κατὰ μικρὸν τὸ κυριώτερον ἔθνος τῆς χώρας ταύτης, ἀφοῦ μάλιστα διεδόθη εἰς αὐτὰς ὁ Χριστιανισμὸς, ὅστις ἐκηρύχθη, διεδόθη καὶ ἐπαγιώθη διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διότι οἱ ἐνδοξότεροι πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἦσαν Ἕλληνας, αἱ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἵτινες ἐκανόνισαν καὶ ἐξήσφαλισαν τὰ δόγματα τῆς πίστεως, συνεκροτήθησαν ὑπὸ

Ἑλλήνων ἀρχιερέων, αἱ δὲ πράξεις αὐτῶν συνετάχθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Οἱ νόμοι λοιπὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ τοὶ « Ἀυτοκράτορες Ῥωμαίων », γεγραμμένοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν, εἶχον τὸ καίριον ἐλάττωμα, ὅτι δὲν ἦσαν καταληπτοὶ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ κράτους του, αἵτινες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνόουν μόνην τὴν Ἑλληνικὴν (1). Ἡ ἀνάγκη αὕτη παρήγαγε τὴν Νομικὴν Σχολὴν τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, τὴν συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ πολλῶν ἐπιστήμων νομοδιδασκάλων, οἵτινες διδάσκοντες, μεταφράζοντες, καὶ ἐρμηνεύοντες, εἰς τὴν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ἐπικρατοῦσαν ἤδη Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὰ Λατινιστὶ γεγραμμένα, καὶ τοὺς πολλοὺς ἀκατάληπτα ἐκεῖνα νομοθετήματα, ἀνήγαγον, διὰ τῆς ἐμβριθοῦς συζητήσεως καὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐρμηνείας, τὴν ἐπιστήμην εἰς τοσοῦτον βαθμὸν ἀναπτύξεως, ὥστε ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀπηρέστη βραδύτερον, περὶ τὰ τέλη τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ μέγα νομοθετικὸν ἔργον τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, τὰ Βασιλικά, τὰ ὁποῖα ἐνόουν αἱ ἀνωτέρω πράξεις τῶν ἐθνικῶν συνέλευσεων τῆς νέας Ἑλλάδος διὰ τῆς ἐκφράσεως « τῶν νόμων τῶν ἀειμνήστων Βυζαντινῶν Ἀυτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ». Ἡ δραστηριότης αὕτη τῶν Ἑλλήνων νομοδιδασκάλων τῆς 6ης. ἑκατονταετηρίδος, καὶ τὸ ταῖς πολλοῖς ἀκατάληπτον τῆς γλώσσης τῶν νομοθετικῶν ἔργων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπήγαγον κατὰ τὴν 7ην. ἑκατονταετηρίδα, ὅτε οἱ Ἀυτοκράτορες, κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Παρφυρογέννητον, « Ἑλληνίζοντες ἀπέβαλον τὴν πάτριον Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν » (Περὶ θεμάτων σελ. 2.), κατὰστασιν νομοθεσίας ὁμοίαν τῇ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διότι τὰ μὲν κείμενα τῆς τοῦ Ἀυτοκράτορος τούτου νομοθεσίας ἐπαυσαν νὰ ἐφαρμόζονται, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἦσαν ἀπανταχοῦ ἐν χρῆσει αἱ Ἑλληνικαὶ αὐτῶν ἐρμηνεῖαι καὶ ἀναπτύξεις, ὥστε ἡ νομικὴ φιλολογία ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ νόμου, περὶ οὗ οὐδεὶς ἐφρόντιζεν. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη συνεπάγεται τὴν συζήτησιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν γνημιῶν, ἢ δὲ διαδεχθεῖσα τὴν Ἑλληνικὴν ἐκεῖνην σχολὴν ἐποχὴ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συνάξῃ ἐκ τῶν προηγουμένων συζητήσεων ὀρθοῦς καὶ σαφεῖς κανόνας πρὸς ρύθμισιν τῶν τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου σχέσεων, ἐκ τούτου δὲ ἐπῆλθε σύγχυσις καὶ ἀβεβαιότης αὐτῶν. Ὅθεν περὶ τὰ μέσα ἤδη τῆς 8ης. ἑκατονταετηρίδος ἐπέστη ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκδοθῇ συλλογὴ τῶν ἐν ἰσχύϊ ὀρισμῶν τοῦ δικαίου· οὕτω παρήχθη ἡ Ἑλληνιστὶ γεγραμμένη « Ἐκλογὴ » Λεόντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ ἰσχύς τῆς Ἐκλογῆς ταύτης δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ. Τὸ μῖσος, ὅπερ ἐπέστυραν καθ' ἑαυτῶν οἱ συντάξαντες τὸν νόμον τούτον βασιλεῖς, καθὼ εἰκονομάχοι, καὶ τὸ ἀτελεῖς καὶ ἀνεπαρκὲς τοῦ ἔργου, ἐπήγαγον τὴν ἐκπτώσιν τῆς ἰσχύος τοῦ νό-

(1) Ἡ πνευματικὴ κοινωνία ἡ συνδέουσα τοὺς συμβούλους ἀνθρώπους εἰς ἓν ἔθνος καταφαίνεται, παρ' ὅσον, καὶ ἀναπτύσσεται διὰ τῆς χρήσεως τῆς αὐτῆς γλώσσης. Σαβίνου Σύστημα τοῦ Ρ. Α. Τομ. 4. Σελ. 19.

μου τούτου, οι δε νομοδιδάσκαλοι ανέτρεχον πάλιν εις τας Ἑλληνικὰς ἐρμηνείας τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ συλλογῶν πρὸς ῥύθμισιν τῶν νομικῶν σχέσεων. Ἐν τούτοις ὅτω παρήρητο ὁ χρόνος, τόσῳ πύξεν ἡ ἀνάγκη, ἢ διὰ τῆς « Ἐκλογῆς » μὴ θεραπευθεῖσα, τοῦ νὰ συνταχθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πληρεστέρα συλλογὴ τῶν ὁρισμῶν τοῦ δικαίου, καταργούσα τὰς ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης παραχθείσας διαφωνίας, ἀνατρέπουσα τοὺς εἰς ἀρησιαν περιπεσόντας, καὶ εἰς ἕν συνάπτουσα τοὺς εἰς πολλὰ συγγράμματα διεσπαρμένους ἰσχύοντας ὁρισμούς. Οὕτω παρήχθη κατὰ τὴν ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ἡ αὐτὴ ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν πηγῶν τοῦ δικαίου σύγχυσις καὶ τῶν ὁρισμῶν αὐτοῦ ἀμυχανία τῶν δικαστῶν καὶ δικαζομένων, ἃς ἐπροσπάθησε νὰ θεραπεύσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῶν συλλογῶν αὐτοῦ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας πρότερον. Πρὸς θεραπείαν τοῦ νέου τούτου κακοῦ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐπεχείρησε νὰ συλλέξῃ ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῆς σχολῆς τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος, τὰς χρησίμους εἰς τὴν ῥύθμισιν τῶν νομικῶν σχέσεων διατάξεις, καὶ νὰ συναρμολογήσῃ ὅσον οἶόν τε πλήρη Ἑλληνιστὶ συντεταγμένον Κώδικα τοῦ ἰσχύοντος δικαίου. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ « πλάτους τῶν νόμων » δὲν προέβαινε ταχέως, ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 870 τὸν « πρόχειρον νόμον, » τούτεστι Ἑλληνιστὶ συντεταγμένην ἐπιτομὴν τῶν ἐν ἰσχύϊ διατάξεων τῶν Βίσηγῆσεων, τοῦ Πανδέκτου, τοῦ Κώδικος καὶ τῶν Νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τινῶν ἐκ τῆς « Ἐκλογῆς » τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἣν ῥητῶς καθήρησεν ὁ πρόχειρος νόμος. Ἡ ἐν πλάτει γενομένη συλλογὴ τῶν ἐν χρήσει διατάξεων τοῦ δικαίου, ἢ ὀνομασθεῖσα « ἀνακταρισ τῶν νόμων » ἐπερατώθη ἐν ἔτει 884 καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς 40 βιβλία. Μετὰ δὲ τὴν ἐκδοσιν αὐτῆς ἐξελέθη δευτέρα ἐκδοσις (885) τοῦ προχείρου, ἐπιδιορθωθείσα ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ἀνακαθάρσεως τῶν νόμων, καὶ ὀνομασθεῖσα « ἐπαναγωγὴ τοῦ νόμου. »

Ἡ ἀνακαθάρσις τῶν παλαιῶν νόμων ἢ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐκδοθεῖσα εἶχε βεβαίως ἐλλείψεις, ὡς πρῶτη ἀπόπειρα συντάξεως τοσοῦτον περιεκτικῶν νομοθετημάτων, διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ σοφὸς ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκδώσῃ ἐκ νέου τὴν ἀνακαθάρσιν. Ἡ νέα αὕτη ἐκδοσις, καθ' ἣν ἡ συλλογὴ διηρέθη εἰς 60 βιβλία καὶ ὠνομάσθη Βασιλικὰ, ἐδημοσιεύθη τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη πρὸ τοῦ 911 ἔτους. Ἡ συλλογὴ ὁμοίως αὕτη δὲν φαίνεται ὅτι καθήρησεν ἐντελῶς τὸ κῆρος τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ συλλογῶν, διότι οὔτε νὰ διαδοθῇ ἐν βραχεὶ διαστήματι ἦτο δυνατόν διὰ τὸ ἐκτενὲς αὐτῆς καὶ τὴν δυσκολίαν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀντιγράφων, οὔτε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀφθονον περὶ τῶν συλλογῶν ἐκείνων φιλολογίαν τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος, εἰς ἣν εἶχον συνειθίσαι νὰ καταφεύγῃ πάντες πρὸς ῥύθμισιν τῶν νομικῶν σχέσεων.

Μέχρι τῶν μέσων λοιπὸν τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχον τὸ αὐτὸ κῆρος, ὅπερ καὶ τὰ Βασιλικὰ, ταῦτα δὲ κατίσχυον

ἐκείνων μόνον ὅταν ἀντέφασκον πρὸς αὐτάς. Ἀπὸ τῶν μέσων ὁμοίως τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἶχε Ῥωμαϊκὸν μόνον τοῦνομα, οὔσα κατὰ τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὸν κράτος, οἱ νομομαθεῖς παρήτησαν τὴν μελέτην καὶ ἐφαρμογὴν τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐρήμοζον μόνον τὰ Βασιλικὰ. Καὶ τῶν Βασιλικῶν ὁμοίως ἡ χρῆσις δὲν παρετάθη ἐπὶ πολὺ, διὰ τε τὴν δυσκολίαν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν, καὶ διὰ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς ἐν αὐτοῖς ἱστορικῆς καὶ δογματικῆς ὕλης, πρὸς χρῆσιν τῆς ὁποίας ἀπαιτοῦνται ἰκαναὶ ἱστορικαὶ καὶ νομικαὶ γνώσεις, τὰς ὁποίας δὲν διετήρησαν ἐπὶ πολὺ οἱ Βυζαντινοὶ νομοδιδάσκαλοι, κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας τῶν πολιτικῶν σπαραγμῶν καὶ τῶν ἀναστατώσεων ἃς ἐπήγαγον αἱ ἀπὸ τῆς δύσεως ἐπιδρομαί. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος βλέπομεν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει δημοσιευμένας ἰδιωτικὰς περὶ δικαίου συγγραφαί, πρὸς εὐκολίαν τῆς χρήσεως τῶν κειμένων τῶν νόμων, ἦτοι τὰς Συνοψεῖς, τὰς Ἐκλογάς, τὰ Πρόχειρα, τὰς Ἐπαναγωγὰς, αἰτινες κατὰ μικρὸν ἐξώθησαν τὰς ἐπισήμους συλλογὰς τῶν νόμων, καὶ κατέλαβον τὴν θέσιν αὐτῶν διὰ τοῦτο ὁ Ἀρμενόπουλος, ὁ πανσέβαστος νομοφύλαξ καὶ κριτὴς Θεσσαλονίκης, οὗ τὸ πρόχειρον (συντεταγμένον ἐν ἔτει 1345) ἢ ἡ ἐξάβιβλος ἀποτελεῖ τὸν παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα ἀστυκὸν νόμον, καὶ τοὶ ἀναφέρων ἐν τῷ προομίῳ, ὅτι πρὸς σύνταξιν τοῦ ἐγγχειριδίου του διήλθε τὸ πλάτος τῶν νόμων (τὰ Βασιλικὰ), οὐδεμίαν ἐποίησατο αὐτῶν χρῆσιν, θεωρεῖται μάλιστα σχεδὸν βέβαιον, ὅτι οὔτε ἐγνώριζε τὸ κείμενον τῶν Βασιλικῶν, ἀλλὰ μόνον τὴν Συνοψιν αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρανίσθη κατὰ γράμμα πάντα τὰ εἰς τὰ Βασιλικὰ ἀναφερόμενα χωρία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἰσχύον ἐν ταῖς χώραις, αἰτινες ἀποτελοῦσι τὸ νῦν Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος αἱ ἀνωτέρω ρηθεῖσαι ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ καὶ πραγματεῖαι τοῦ δικαίου, ἰδίως δὲ ἡ τοῦ Ἀρμενοπούλου, καθὸ νεωτέρα, τελειότερα καὶ προχειρότερα συλλογῆ. Ἰδωμεν ἤδη ὅποια ἡ τύχη τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἐννοίαν τῶν παρατεθέντων ψηφισμάτων τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων τῆς νέας Ἑλλάδος. Ὁ Ὀθωμανὸς κατακτητὴς, διὰ λόγους, τῶν ὁποίων ἡ ἐκθεσις ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας, οὔτε ἠδύνατο οὔτε ἤθελε νὰ ἐξαλείψῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος· ὅθεν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς κατακτηθέντας τὴν διατήρησιν τῆς θρησκείας τῶν ἀπονεμῶν μάλιστα καὶ πολλὰ προνόμια εἰς τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς. Ἐκτὸς τούτου, ἡ Ὀθωμανικὴ ἐξουσία, μὴ δυναμένη νὰ διατηρήσῃ εἰς ὑποταγὴν δι' οἰκείου στρατοῦ ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἀρχαίου, ἐπροσπάθησε νὰ προσοικειωθῇ τοὺς μάλλον ἐπιφόβους κατοίκους τῶν ὀρέων τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀλβανίας, καὶ τῆς Πελοποννήσου· ἐπραξέ δὲ τοῦτο, ἐπιτρέψασα τὴν στρατιωτικὴν ἀστυνομίαν τῶν χωρῶν τούτων εἰς Ἑλλήνας ὄπλαρχηγούς, ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν Ἀρματωλῶν ἢ Καπιτάνων. Ἐπειδὴ δὲ

αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι διετήρησαν ἐπὶ τινα χρόνον ἢ τῶν Ἀρχιερέων, διότι ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ἦδη κράτους εἶχεν εἰσαχθῆ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ δικάζωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς ὡς αἰρετοὶ κριταὶ τὰς τῶν πολιτῶν διαφοράς. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἐννοοῦμεν πόσῃ ἔκτασιν εἶχεν ἡ δικαιοδοσία αὐτῆ δικαιοδοσίαν, ἣν ἐνιαχοῦ μὲν προσετώτων. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην προσθεώμεν καὶ τὴν δυνάμει τῶν διαταγμάτων τοῦ Σουλτάνου εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιτετραμμένην ἀναγκαστικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν γαμικῶν διαφορῶν, περὶ ὧν ἐδίκαζον εἰς τελευταῖον βαθμὸν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος, θέλομεν ἐννοήσαι ευκολῶς τὴν ἐπιφρόνην τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν προσετώτων καθ' ὅσον τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι σύμβουλοι καὶ δικασταὶ κατήρτιζον φυσικώτατα τὰς τε ἀποφάσεις αὐτῶν καὶ τὰς συμβουλάς κατὰ τὸ ἀνάκαθεν ἰσχύον παρὰ τοῖς Ἕλλησι δίκαιον, ἦτοι κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἐπομένοι τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀρμενοπούλου συντεταγμένῳ ἐγγχειριδίῳ, ὅπερ ἰσχύει καὶ πρὸ τῆς κατακτῆσεως, διὰ δὲ τοὺς ἐν αὐτῷ περιεχομένους ὁρισμοὺς τοῦ κανονικοῦ δικαίου εὐρίσκειτο εἰς χεῖρας ἀπάντων σχεδὸν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ χρῆσις τοῦ ἐγγχειριδίου ἐν τῇ Ἑλλάδι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων αὐτοῦ εἰς τὴν ὀμιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκδόσεων κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν. Ἡ πρώτη αὐτοῦ ἐκδοσις εἶναι ἡ γνωστὴ τοῦ Θ. Ἀδ. Σουαλλεμβέργου, ἐν ἔτει 1540. Δύο δὲ αὐτοῦ μεταφράσεις ἐγένοντο εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ μὲν ὑπὸ τοῦ Πρωτονοταρίου Θεοδοῦρου Ζυγομαλά (1605), ἢ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοκλήτου μοναχοῦ (1671). Κατὰ δὲ τὴν 18ην ἑκατονταετηρίδα ἐγένετο τρίτη μεταφράσις ἐπιθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Σπανοῦ κατὰ διαταγὴν Γερσάμου τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1744. Ἐτέρα ἐκδοσις ἐδημοσιεύθη τῷ 1766, τρίτη ἐν ἔτει 1777 ὑπὸ Δημητρίου Θεοδοσίου, τετάρτη ἐν ἔτει 1805 καὶ ἄλλη πάλιν ἐν ἔτει 1820. Ἡ τελευταία μεταφράσις τοῦ Ἀρμενοπούλου εἶναι ἡ τοῦ Κ. Κλονάρη, ἔτι 1832. Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας ἰσχύς τῆς ἐξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου, ὡς βάσεως τοῦ ῥυθμιζόντος τὰς νομικὰς τῶν Ἑλλήνων σχέσεις δικαίου, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὅταν ἐν ἔτει 1833 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης διέταξε νὰ συλλεθῶσι τὰ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἰσχύοντα ἔθιμα, οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Εἰρηνοδίκαι, ἰσχυρῶς ἀντιτάξαντες εἰς τὰ τεθέντα αὐτοῖς ζητήματα, πολλὰ

αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι διετήρησαν ἐπὶ τινα χρόνον ἢ τῶν Ἀρχιερέων, διότι ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ἦδη κράτους εἶχεν εἰσαχθῆ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ δικάζωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς ὡς αἰρετοὶ κριταὶ τὰς τῶν πολιτῶν διαφοράς. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἐννοοῦμεν πόσῃ ἔκτασιν εἶχεν ἡ δικαιοδοσία αὐτῆ δικαιοδοσίαν, ἣν ἐνιαχοῦ μὲν προσετώτων. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην προσθεώμεν καὶ τὴν δυνάμει τῶν διαταγμάτων τοῦ Σουλτάνου εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιτετραμμένην ἀναγκαστικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν γαμικῶν διαφορῶν, περὶ ὧν ἐδίκαζον εἰς τελευταῖον βαθμὸν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος, θέλομεν ἐννοήσαι ευκολῶς τὴν ἐπιφρόνην τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν προσετώτων καθ' ὅσον τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι σύμβουλοι καὶ δικασταὶ κατήρτιζον φυσικώτατα τὰς τε ἀποφάσεις αὐτῶν καὶ τὰς συμβουλάς κατὰ τὸ ἀνάκαθεν ἰσχύον παρὰ τοῖς Ἕλλησι δίκαιον, ἦτοι κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἐπομένοι τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀρμενοπούλου συντεταγμένῳ ἐγγχειριδίῳ, ὅπερ ἰσχύει καὶ πρὸ τῆς κατακτῆσεως, διὰ δὲ τοὺς ἐν αὐτῷ περιεχομένους ὁρισμοὺς τοῦ κανονικοῦ δικαίου εὐρίσκειτο εἰς χεῖρας ἀπάντων σχεδὸν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ χρῆσις τοῦ ἐγγχειριδίου ἐν τῇ Ἑλλάδι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων αὐτοῦ εἰς τὴν ὀμιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκδόσεων κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν. Ἡ πρώτη αὐτοῦ ἐκδοσις εἶναι ἡ γνωστὴ τοῦ Θ. Ἀδ. Σουαλλεμβέργου, ἐν ἔτει 1540. Δύο δὲ αὐτοῦ μεταφράσεις ἐγένοντο εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ μὲν ὑπὸ τοῦ Πρωτονοταρίου Θεοδοῦρου Ζυγομαλά (1605), ἢ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοκλήτου μοναχοῦ (1671). Κατὰ δὲ τὴν 18ην ἑκατονταετηρίδα ἐγένετο τρίτη μεταφράσις ἐπιθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Σπανοῦ κατὰ διαταγὴν Γερσάμου τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1744. Ἐτέρα ἐκδοσις ἐδημοσιεύθη τῷ 1766, τρίτη ἐν ἔτει 1777 ὑπὸ Δημητρίου Θεοδοσίου, τετάρτη ἐν ἔτει 1805 καὶ ἄλλη πάλιν ἐν ἔτει 1820. Ἡ τελευταία μεταφράσις τοῦ Ἀρμενοπούλου εἶναι ἡ τοῦ Κ. Κλονάρη, ἔτι 1832. Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας ἰσχύς τῆς ἐξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου, ὡς βάσεως τοῦ ῥυθμιζόντος τὰς νομικὰς τῶν Ἑλλήνων σχέσεις δικαίου, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὅταν ἐν ἔτει 1833 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης διέταξε νὰ συλλεθῶσι τὰ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἰσχύοντα ἔθιμα, οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Εἰρηνοδίκαι, ἰσχυρῶς ἀντιτάξαντες εἰς τὰ τεθέντα αὐτοῖς ζητήματα, πολλὰ

(1) Πρῶτῳ μὲν δὲ παρήχθη ἡ δόξα ἢ διαδοθεῖσα ἐπιτηδῆως ὑπὸ τε τοῦ Ἱερτείου καὶ ὑπὸ ἀπάντων τῶν ἐπιζώντων εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους τῶν, καὶ προσπαθούτων ἐκ παντὸς τρόπου νὰ κατορθώσωσι καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸν χωρισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ, ὅτι πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἦθελον πράξει κακούργημα κατὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν, ὑποβάλλοντες τὰς ἀξιώσεις τῶν, ἔστω καὶ περὶ προσηλαίων ἀγαθῶν, εἰς τὴν κρίσιν ἀπίστων δικαστῶν,

οἵτινες ἄλλως, ἀγνοοῦντες τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἦσαν, καὶ ἂν εἶχον τὴν ἀρίστην θέλησιν, ἀίκανοι νὰ ἐκτιμῶσιν καὶ νὰ ῥυθμίσωσιν ὀρθῶς τὰς εἰρημένους νομικὰς σχέσεις. Οἱ ὑποβιβλόντες ἑαυτοὺς εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια ἀπειλοῦντο διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ἔθεωροῦντο δημοσία ὡς προδῆται τῆς θρησκείας καὶ ἀνάξιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος. G. Geib, Darstellung des Rechtszustandes im Griechenland. Heidelberg. 1835. Σελ. 41.

ὄν τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς ἐλλείψεις κατέδειξεν ἄλλοτε μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ πολυμαθείας ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ Ἀντισταγγελεὺς Κ. Παῦλος Καλλιγᾶς, ἐν τῇ πλείστον λόγου ἀξίᾳ αὐτοῦ συγγραφῇ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Ῥωμαϊκοῦ νόμου, ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαίας ἐπιπέρας τῆς Ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀρχὴ παγιώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς κτηματικῆς πίστεως, ἧς ὅμως ἡ πλήρης ἐξασφάλισις εἶναι ἀδύνατος, ἀνεὺ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς εἰς δημόσια βιβλία ἐγγραφῆς πάσης οὐ μόνον μελλούσης μεταβιβάσεως τῆς τῶν ἀκινήτων κυριότητος, καὶ τῶν λοιπῶν ἀπολύτων δικαιωμάτων, ἐπὶ ποιῆ ἀκυρότητος τῆς μεταβιβάσεως, ἀλλὰ καὶ πάσης προηγουμένης γενομένης τοιαύτης μεταβιβάσεως, μὴ δυναμένης ἄλλως νὰ ἀντιταχθῆ εἰς τοὺς τρίτους, τοὺς κεκτημένους ἀπόλυτα δικαιώματα ἐπὶ τῶν κτημάτων τούτων. Ἐπιτός τοῦ σπουδαίου τούτου κεφαλαίου τοῦ ἀστυκῶν δικαίου, ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ νομοθεσία ἐτροποποίησε καὶ τὰς δυσχερεῖς Βυζαντινὰς διατυπώσεις τῆς συντάξεως τῶν διαθηκῶν, εἰσαγαγούσα νέας περὶ τοῦ τύπου αὐτῶν διατάξεις, διὰ τοῦ περὶ διαθηκῶν ψηφίσματος τῆς 21 Φεβρουαρίου 1830. Τὸ ψηφισμα τοῦτο, ἀν καὶ δὲν διακρίνεται διὰ τὴν σαφῆνειαν καὶ ἀπλότητα τῶν διατυπώσεων, εἶναι οὐδὲν ἥττον προτιμότερον τῶν Βυζαντινῶν διατάξεων, διότι καθιεροῖ τὸ κύρος τῆς ὀλογράφου διαθήκης, ἧτις παρέχει μεγάλας εὐκολίας εἰς τοὺς εἰδότας γράμματα διαθέτας. Ἐπίσης διὰ νέου νόμου τῆς 15 Μαΐου 1835 ἐρρυθμίσθη τὸ ζήτημα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, διότι αἱ περὶ τούτου διατάξεις τοῦ Ρ. νόμου, συνεχόμεναι μετὰ τοῦ δημοσίου αὐτῶν δικαίου καὶ τῶν περὶ δουλείας δοξασίων τῆς ἀρχαιότητος, ἦσαν ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὰς νέας ιδέας καὶ ἀνάγκας, τὰς προκυπτούσας ἐκ τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως πολλῶν ἐθνῶν, τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἰσότητος τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, τῆς αὐξήσεως τῆς ἐπιμιξίας καὶ τῶν συναλλαγῶν αὐτῶν, καὶ τέλος τῆς ἐξαιρετικῆς σχέσεως τῆς μικρᾶς μοίρας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἧτις ἀπετέλεσε τὸ Ἑλληνικὸν βασιλεῖον, πρὸς τὸ ἐκτός τῶν ὁρίων αὐτοῦ ὑπάρχον μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος. Τὰς ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης σχέσεως προκυπτούσας ἀνάγκας ἐπροσπάθησεν ἰδίως νὰ θεραπεύσῃ ὁ νέος νόμος. Ἐπίσης σπουδαίαν τροποποίησιν τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου ἐπήγαγεν ὁ ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου 1836 περὶ ἐνηλικιότητος νόμος, ὁρίσας τὴν ἐνηλικιότητα εἰς ἔτη πλήρη 21, καθ' ἣν ἐποχὴν, διὰ φησικῶν λόγους, ὑπάρχει τῶντι ἰδίως παρ' ἡμῖν πλήρης ἡ ἀνάπτυξις τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ἡ δὲ κηδεμονία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῆς Βυζαντινῆς ἐνηλικιότητος τῶν 25 ἐτῶν, ἦν ἀπλῆ διατύπωσις περιπλέκουσα τὰς νομικὰς σχέσεις τῶν νέων καὶ παρατείνουσα ἐπὶ ματαίῳ τὸ μέγα βᾶρος τοῦ οἰκογενειακοῦ τῆς κηδεμονίας λειτουργήματος. Τελευταίον μνημονευτέον τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1836 περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων γενομένην ἀπόπειραν τοῦ νὰ βεβαιῶνται δι' ἀσφαλῶς μέσου ἀποδείξεως τὰ σπουδαιότατα διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰς λοιπὰς

τοῦ ἀνθρώπου νομικὰς σχέσεις γεγονότα ἧτοί αἱ γεννήσεις, οἱ γάμοι, αἱ ἀποβιώσεις. Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς τὰς νομοθετικὰς ταύτας μεταρρυθμίσεις τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου, τὰς ὑπὸ τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐθνῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἰδίως ἐν τῷ οἰκογενειακῷ δικαίῳ ἐπιγενομένας τροποποιήσεις τοῦ Βυζαντινοῦ νόμου καὶ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς Γαλλίας νόμου, ἐννοοῦμεν εὐκόλως τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ ἰσχύς τοῦ ἐξελθισθέντος Ῥωμ. νόμου, ἐν Ἑλλάδι δὲν παρέχει πρόσκομμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος καὶ εὐμερείας, ἀλλ' ἐξεναντίας, διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους, χρησιμεύει ὡς προπαρασκευῆ καὶ προκρίσεως εἰς τὸ μετ' οὐ πολὺ ἀνοιχθῆσόμενον στάδιον τῆς νέας νομοθετικῆς ρυθμίσεως τῶν σχέσεων τοῦ ἀστυκῶν βίου.

Ἐπιλείπεται εἰσαεῖ τὸ ἕτερον ζήτημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν ὑπεσχέθημεν ἀνωτέρω, ἧτοι τὸ ζήτημα, κατὰ τίνες ὁρισμοὺς συζητοῦνται ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ λύνονται παρ' αὐτῶν αἱ εἰς αὐτὰ εἰσαγόμεναι διαφοραί.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο περὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὁποίου θέλουσι προκύψῃ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα πλεονεκτήματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς νομοθεσίας, κατὰ τὰ ὁποία ὑπερτερεῖ πολλῶν νομοθεσιῶν τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἐπιφυλαττόμεθα νὰ ἐνασχοληθῶμεν βραδύτερον δι' ἰδίας πραγματείας.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἡ ΠΑΝΑΓΙΑ

Ἡ ΚΑΛΟΓΗΡΟΣ ΝΗΣΟΣ.

ὑπὸ
I. Δε-Κιγάλλια.

In quest' angolo sol del ferreo mondo
Cred' io che ricovrasse il secol d' oro,
Quando fuggia le scelerate genti. (Guarini, Past. Fid.)

Πέντε ὡς ἑγγιστα στάδια πρὸς δυσμὰς τῆς νήσου Νισύρου, ἀνυψοῦται ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους ὡς πύργος ἀπρόσιτος νησιδίον τι, Παναγία ἢ Καλόγηρος καλούμενον, ὃ μᾶλλον σκόπελον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν, ὡς συγκείμενον ἐκ βράχων καθέτων, καταξήρων καὶ ἀποτόμων, καὶ διατεθειμένων οὕτω πως, ὥστε ἀδύνατος σχεδὸν καθίσταται, ἢ εἰς αὐτὸ ἀνάβασις. Ἐπὶ τῆς ὑπερκεφῆς αὐτοῦ κορυφῆς, ἧτις ὑπερβαίνει τῶν παρακειμένων νήσων, ὡς ὑψικόμενος τις κνύουσι τρανώτατα ὅτι ἄλλοτε ἡ γῆ αὕτη οὐδόλως ὑπῆρξεν ἀμοιρος κατοίκων. Ἄλλὰ τίνες ἦσαν οὗτοι; Ἦσαν τάχα αἰμοχαρεῖς πειραταὶ ἀποκατασταθέντες ἐν τῇ ἀκρωρείᾳ ταύτῃ, ὅπως εὐχερέστερον ἀνακαλύπτωσι τὰ διαπλέοντα πλοῖα, καὶ ἀσφαλέστερον κακοῦργῶσιν; ἦσαν βδελυροὶ τινες κακοῦργοι καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῆς πολιτείας, καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ ἀπρόσιτον τοῦτο μέρος ἵνα διαφύγῃ τὴν δικαίαν τῶν νόμων ὀργήν; ἢ μὴ ἦσαν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων θυμαγωγῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἀστάτου τοῦ παλιμκατὰ διαφορῶν ἀποστάσεις καὶ ὑπὸ μυρίας μορφᾶς, ἐν μέσῳ διαυγῶν ὑδάτων γαληνοτάτου πελάγους, ὡς εἶτ' ἀδίκου ἀποράσεως αὐτοῦ τούτου ἐνταῦθα ἐξορι-

ὑπερβαίνει τῶν παρακειμένων νήσων, ὡς ὑψικόμενος τις κνύουσι τρανώτατα ὅτι ἄλλοτε ἡ γῆ αὕτη οὐδόλως ὑπῆρξεν ἀμοιρος κατοίκων. Ἄλλὰ τίνες ἦσαν οὗτοι; Ἦσαν τάχα αἰμοχαρεῖς πειραταὶ ἀποκατασταθέντες ἐν τῇ ἀκρωρείᾳ ταύτῃ, ὅπως εὐχερέστερον ἀνακαλύπτωσι τὰ διαπλέοντα πλοῖα, καὶ ἀσφαλέστερον κακοῦργῶσιν; ἦσαν βδελυροὶ τινες κακοῦργοι καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῆς πολιτείας, καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ ἀπρόσιτον τοῦτο μέρος ἵνα διαφύγῃ τὴν δικαίαν τῶν νόμων ὀργήν; ἢ μὴ ἦσαν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων θυμαγωγῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἀστάτου τοῦ παλιμκατὰ διαφορῶν ἀποστάσεις καὶ ὑπὸ μυρίας μορφᾶς, ἐν μέσῳ διαυγῶν ὑδάτων γαληνοτάτου πελάγους, ὡς εἶτ' ἀδίκου ἀποράσεως αὐτοῦ τούτου ἐνταῦθα ἐξορι-

Παναγία ἢ Καλόγηρος νήσος.

ἄραιας παρθένους ἐξ εὐρυτάτων λουτρῶν ἐξεροχόμενας. Ἐὰν δὲ φέρῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὰ κάτω, ἀπαντᾷ εὐρύπορον πέλαγος, ποτὲ μὲν ὑπὸ λιγυρᾶς πνοῆς χαριέντων ζεφύρων μόλις ρυτιδοῦμενον, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῆς ὄρμης ἀμειλίγων ἀνέμων σφοδρῶς ταραστούμενον, καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ πελωρίων καὶ παφλαζίντων κυμάτων, ἃ τινὰ, ὠθόμενα ἀλληλοδιαδόχως, συντρίβονται μετὰ πατάγου ἐπὶ σπιλάθων πολυόγκων. Μίτην ὅμως περιερχόμενος τὸ ὄροπέδιον τοῦτο ζητεῖ νὰ ἀπαντήσῃ ἄλλους κατοίκους παρὰ τοὺς πολυπληθεῖς ὠμοδόρους ἰεράκας, ὧν μόναι αἱ τραχεῖαι φωναὶ διακόπτουσι τὴν ἐπικρατοῦσαν βαθεῖαν σιγήν. Καὶ ὅμως διάφορα τεμάχια ἐνθεν κκεῖθεν δισεκοπισμένα, καὶ πλείετα μέχρι τοῦδε σωζόμενα ἐρείπια, ἀποδει-

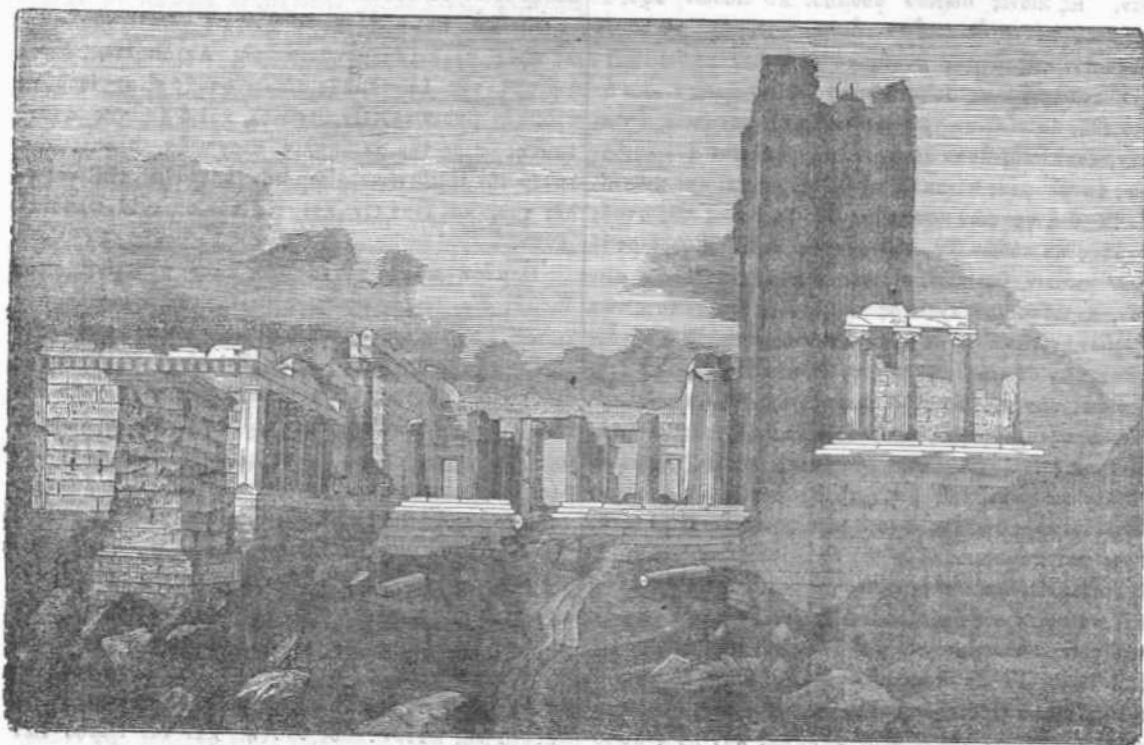
σθέντων; Ἐξ ἐναντίας τὰ σωζόμενα λείψανα μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τοῦ ἀμωμήτου βίου τῶν παλαιῶν αἰκητόρων τοῦ νησιδίου ἐκείνου, διότι, ἐνταῦθα μὲν ναὸς ἐτοιμόδροπος, ἀφιερωμένος τῇ Θεομήτορι, καὶ οὐχὶ πλέον ἱερουργιῶν ἀλλ' οὔτε κἄν φωτὸς ἀξιοῦμενος, ἀναγγέλλει τὸν εὐσεβῆ αὐτῶν χαρακτήρα, ἐκεῖ δὲ ἰχνη πενιχρῶν οἰκίσκων, ἐνθα νῦν ἐμφωλεύουσιν ἀπαίσιοι νυκτικόρακες, ἀποδεικνύουσι τὴν αὐτῶν λιτότητα· ἀλλαγῶν ἡμελημένος ἀγρὸς καὶ ἐγκαταλειμένος κῆπος, ὅπου ἀντὶ εὐσέμων ἀνθέων βλαστάνουσιν ἀκανθαὶ καὶ βᾶτοι, βεβαίουσι περὶ τῆς φιλοπονίας τῶν καὶ ἐπὶ τέλους μικρὰ ἀναβάθρα ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὀλίγον πρὸς τὰ κάτω ἀγούσα, καὶ ἐπὶ σκληρῶν βράχων ἐγκεκολαμμένη ἐπικυροῖ τὴν ἰδιάζουσα

ρος εξηλειμμένοι επί Πausανίου, πίνακες τῶν περιφημοτέρων ζωγράφων. Μεταξὺ διαφόρων ἄλλων διέκρινεν ὁ Πausανίας καὶ δύο ἔργα τοῦ Πολυγνώτου, καλλιτέχνη ἀκμάζοντος ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν Προπυλαίων, τὸν Ἀχιλλέα παρὰ τῷ Λυκομήδῃ, καὶ τὸν Ὀδυσσεά μετὰ τῆς Ναυσικίας. Τινὲς ἐξέλαβον ὅτι πᾶσαι αἱ τὸ δωμάτιον τοῦτο κοσμοῦσαι ζωγραφίαι ἦσαν ἐντοιχίαι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι ἡ ἐσωτερικὴ τῶν τειχῶν αὐτοῦ ἐπιφάνεια εἶναι ἄμαλῃ καὶ ἐστιλβωμένη, καὶ οὐχὶ κατάλληλος καὶ πρὸς ἐπικόλλησιν χρίσματος, ἐνῶ τὸ ἔθρειον, περὶ οὗ ῥηκτῶς λέγεται ὅτι ἦν κατάγραφον, ἔχει εἰς τοὺς τοίχους αὐτοῦ πυκνάς δι' ὀξέως ἐργαλείου γενομένης

Ἦν δὲ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο πάντοτε ἐν τῶν ἐγκαυχημάτων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οἱ ῥήτορες ὑπερηφάνως τὸ ἐδείκνυν ἀπὸ τῆς Πnyκῆς, συγκαταριθμοῦντες αὐτὸ μετὰ τοῦ Παρθενῶνος.

Ἡ μετὰ ταῦτα τύχη τῶν Προπυλαίων εἶναι ἄγνωστος. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ Αὐγούστος, ὅταν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Ἀγρίππου, προσέθηκεν εἰς αὐτὰ ἀναβάθραν ἐκ λίθου λευκοῦ, ἀγούσαν πρὸς τὰς πύλας ἀμέσως ἐκ θυρῶν, ἐν ᾗ ἡ ἀρχαιότερα ἀνάβασις πιθανῶς ἐγένετο ἐκ μεσημβρίας ἐλικοειδῆς· καὶ εἰς μνήμην τῆς εὐεργεσίας ταύτης ἀνέγειρεν ἴσως ὁ δῆμος παρὰ τὴν αὐτὴν ἀναβάθραν τὸ πυραμιδοειδὲς βάθρον, τὸ φέρων τοὺς ἐπίππους ἀνδριάντας τοῦ Αὐ-

Τὰ Προπύλαια.

ἐντομᾶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ χρίσματος, τοῦ φέροντος τὰς γραφάς. Ἄν δ' ὑποτεθῆ ὅτι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ στιλβνοῦ μαρμάρου ἐξωγράφησεν ὁ Πολύγνωτος καὶ οἱ λοιποὶ, ἔπρεπεν ἔχῃ καὶ τινὰ τῶν βαρῶν νὰ διασωθῶσιν, ὡς σώζονται τὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰκόνων ἐν Παρθενῶνι καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ οἰκοδομὴ τῶν προπυλαίων διήρκεσε πέντε ἔτη, καὶ ἐδαπανήθησαν εἰς αὐτὰ 2012 τάλαντα ἤτοι ὑπὲρ τὰ δώδεκα ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ὅτι δ' ἀτελῆ ἔμειναν ὡς ἐκ τῶν ἀνωκαλιῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀποδεικνύουσιν οὐ μόνον τὰ ἔχῃ τοῦ οὐδέποτε οἰκοδομηθέντος δευτέρου δωματίου περὶ οὗ διελάβομεν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν λίθων, ὧν οὐδὲ καὶ ἀπεκόπησαν οἱ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, πρὸς εὐχερῆ μετακινήσιν ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς καταλιμπανόμενοι ὄγκοι.

γούστου καὶ τοῦ Ἀγρίππου. Εἰς ἔτι δὲ μεταγενεστέρους καιροὺς, ἴσως ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ καὶ τῆς κατ' Ἀθηνῶν ἐκστρατείας τῶν Γότθων, ἢ ἴσως εἰς χρόνους νεωτέρους καὶ βαρβαροτέρους, ἐμπρὸς τῆς ἀναβάθρας αὐτῆς, ἢ μᾶλλον διὰ μέσου αὐτῆς καταστραφέντος τοῦ κατωτέρου τῆς μέρους, ἀνηγέρθη προτείχισμα μετὰ δύο προμαχώνων, καὶ πρὸς οἰκοδομὴν αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων λίθοι, μάλιστα δὲ χορηγικοῦ τινος οἰκοδομήματος, πιθανῶς κειμένου παρὰ τὸ θέατρον, καὶ προσέτι τινὰς ἐξ αὐτῶν τῶν Προπυλαίων, οἷον μέρος τῆς ἐκ μέλαινος ἐλευσίνιου λίθου ζώνης αὐτῶν, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ὅταν ὁ τεῖχος οὗτος ἀνεγείρετο, τὰ Προπύλαια ἦσαν ἤδη κατὰ μέρος κατεστραμμένα.

Ἐπὶ τῶν Φράγκων ἡγεμόνων ὑπέστησαν αὐτὰ νέας τινὰς μεταβολάς. Οἱ δύο ῥηθέντες προμαχώνες ἤ-

νώθησαν διὰ τοίχου, καὶ ἐκλείσθη ἡ μεταξὺ αὐτῶν θύρα, ἢ δ' ἀνάβασις ἐγένετο πάλιν ἀπὸ μεσημβρίας· ἐπὶ τῆς νοτίας δὲ πτέρυγος ἀνηγέρθη οὐρανομήκης καὶ βάρβαρος πύργος, ὡς φρουρῶριον ἢ ὡς τηλεγράφος χρησιμεύων, καὶ ἡ ἐν τῇ ἄλλῃ πτέρυγι πινακοθήκη, διαιρεθεῖσα εἰς δύο δόμους καθ' ὕψος, καὶ εἰς δύο δωμάτια κατὰ πλάτος, μετεβλήθη εἰς γραφεῖον τῶν Δουκῶν.

Εἰς τοιαύτην φαίνεται ὅτι παρέλαβον κατάστασιν τὰ Προπύλαια οἱ Ὀθωμανοὶ, καὶ μετεσκεύασαν αὐτὰ εἰς ὀπλοθήκην καὶ πυριτιδοθήκην, ὥστε κατὰ παράδοξον σύγχυσιν ιδεῶν, οἱ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἡμιμαθεῖς τῶν Ἀθηναίων τὰ ἐκάλουν καὶ τὰ ἐνόμιζον Ὀπλοθήκην τοῦ Λυκοῦργου.

Ἡ ἡμέρα τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀνέτελλε, καὶ ὁ τότε Ὀθωμανὸς διοικητὴς ἀπάνθρωπον, ὡς ἡ παράδοσις διηγείται, συνέλαβε σκοπὸν, νὰ ἐξολοθρεύσῃ πάντας τοὺς χριστιανούς, καταπυροβολῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Προπυλαίων, ἅμα συνήρχοντο νὰ λειτουργηθῶσιν εἰς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τὴν ἐν τῷ κοιλωματι κειμένην μετὰ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Πnyκῆς. Ἀνύποπτοι οἱ χριστιανοὶ συνέβησαν ἀπὸ πρῶτας περὶ τὸ παρεκκλήσιον εἰς ὃ κατ' ἔθος ἀρχαῖον ἐτελεῖτο πανήγυρις. Ἦδη τὰ κανόνια εἶχον στηθῆ, καὶ ἡ στυγερά διαταγὴ ἐδίδοτο, ὅταν θύελλα ἐπῆλθε σφοδρά, καὶ κεραυνὸς ἐνακίψας εἰς τὴν πυρίτην τὴν τεταμειυμένην ἐν τοῖς Προπυλαίοις, κατέστρεψεν αὐτὰ, καὶ ἐσφενδόνισεν εἰς μακρὰς ἀποστάσεις τὰ πυροβόλα, τὰ ὄργανα τοῦ ἀνοσιουργήματος, καὶ τὰ πτώματα τῶν ἐργατῶν αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Θεὸς διεφύλαξε τὸν πιστὸν αὐτοῦ λαόν, καὶ ἐτιμώρησε τοὺς συλλαβόντας τὴν κακοῦργον ιδεάν τῆς ἐξολοθρεύσεώς του.

Ἀλλὰ τὰ Προπύλαια κατεστράφησαν καὶ ἔκτοτε οἱ Τούρκοι ὠκοδόμησαν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐμπρὸς αὐτῶν προμαχῶνας, οἵτινες οὕτω κατεκάλυψαν τὰ ερείπια τῶν, ὥστε πολλοὶ περιηγητὰὶ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἔσοι ἐλάμβανον κατ' ἐξαιρέσειν τὴν ἀδειαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, παρήρχοντο ἐμπρὸς τῶν, μὴ δυνθέντες τὰ τ' ἀναγνωρίσωσι. Τέλος δὲ ἐπὶ τῆς αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀπεδόθησαν καὶ ταῦτα, ὡς καὶ τὸς ἄλλα μνημεῖα, εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν πεπαιδευμένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΙΕΡΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ,

ἡ χωρογραφία τῆς ἁγίας γῆς, καὶ ἄλλων ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ νέα διαθήκῃ μνημονευομένων πόλεων κτ.λ., μετὰ πίνακος τῆς ἁγίας γῆς. Ὑπὸ Δ. Παρταζῆ, ἐλληνοδιδασκάλου.

Κατ' ἐγκρισιν τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Ἀθήνησι, τύποις Δ. Ἀδ. Μαυρομάτη, 1853.

—ο—

Ἡ ἱερὰ ἱστορία εἶναι, ὡς εἶκός, κατὰ τὸν ὄργανισμὸν τῶν ἡμετέρων σχολείων, εἰς τῶν πρωτίστων κλάδων τῆς ἐν αὐτοῖς διδασκαλίας, καὶ οὐ μόνον ἐν τοῖς δημοτικοῖς καὶ ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ ἐν τοῖς Γυμνασίοις τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ κράτους διδάσκειται κατ' ἑκτατὴν ἀναλογούσαν πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ διδασκῆριου, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχουσιν Ἑλλήνων κοινότητες, καὶ τῆς οἰκοδιδασκαλίας προσέτι ἀπαρτίζει σπουδαιότατον μέρος, διότι συντελεῖ καὶ εἰς φωτισμὸν καὶ ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἰς θεησκευτικὸν τῆς νεολαίας καταρτισμὸν. Ἀλλ' ὁ ἱστορὸν ἀνευ γεωγραφίας σπουδάζων, ὁμοιάζει ἀόμματος περιηγητῆν· προσέτι δὲ εἶναι ἄτοπον καὶ ἀνοίκειον εἰς χριστιανόν, ν' ἀγνοῇ τὰς θέσεις ὅπου ἐτελέσθη τὸ δράμα τῆς σωτηρίας του, αἵτινες ἡγιάσθησαν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐν αἷς ἐνηργήθησαν τὰ μεγαλῆτερα τῶν θαυμάτων.

Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι ἀληθῆ ὑπηρεσίαν προσέφερον εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν ὁ διὰ τῆς φιλοπονίας του διακρινόμενος ἐν τοῖς ἑλληνοδιδασκάλοις Κ. Α. Πανταζῆς, ἐρανισάμενος ἐξ ἀρίστων πηγῶν τὸ προκείμενον ἐγχειρίδιον, ὃ ἐπλούτισε καὶ διὰ γεωγραφικοῦ πίνακος.

Ἐπὶ βιβλίων σχέσειν ἐχόντων μετὰ τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας, στηριζομένων δὲ κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ ἐρευνῶν ἀλλοθρήσκων πεπαιδευμένων, πολλάκις δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἡ ὑπόψια, μὴ διαφύγῃ τὸν μεταφράζοντα ἢ ἐρανίζόμενον σκορπιὸς τῆς ἀλλοδοξίας ὑπὸ λίθον καθεύδων. Ἀλλὰ τὸ χρησιμώτατον τοῦτο βιβλίον ἐπεθεώρησε μετὰ προσοχῆς ἡ ἱερὰ τοῦ βασιλείου Σύνδοδος, καὶ ἐνέκρινεν αὐτό· ὥστε οὐδὲ τις διατάζομεν συνιστῶντες αὐτὸ πᾶσι, τοῖς τε διδάσκουσι καὶ τοῖς διδασκόμενοις, ὡς βοήθημα ἀφεικτον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ἀναπτυσσόμενον ἢ συσσελλόμενον ὑπὸ τῶν διδασκάλων, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τοῦ σχολείου εἰς ὃ διδάσκουσι.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ.

(Συνέχεια. Ἰδε φυλλῶδ. ΠΘ').

—ο—

X.

Τοῦ Ἀνδρούτσου.

Τίνας μανούλα θλίβεται; τίνας μανούλα κλαίει;
Τ' Ἀνδρούτσου ἡ μάνα θλίβεται, τ' Ἀνδρούτσου ἡ μάνα κλαίει.

Με τὰ βουνά ἐμάλλονε καὶ με τοὺς κάμπους κλαίει·
Ἐσεῖς βουνά τῆς Ἑγγίππος καὶ σεῖς βουνά τῆς Νικόνος
Καὶ σεῖς βουνά τῆς Λιάκουρας ὅπου ἴστε λυπημένα,

XI.

Λεδέντης ἔρροδύλας ἀπὸ ψηλῆ βαγούλα·
Ἐίγε τὸ φέρι του στραβὰ καὶ τὸν τσουμπὲ στριμμένο
Καὶ ὁ χάρος τὸν ἀγνάντευε ἀπὸ ψηλῆ βαγούλα.

XII.

Ὁ Σόρος ἀπὸ τῆ Σερία καὶ ὁ Νάκος ἀπ' τῆ Βέρροια
Κονάκια ἔχουν στὴν Τσαπουριά, κονάκια στὰ Κανάκια,
Κονάκια ἔχουν στὴν Κρασιὰ σ' ἐνοῦ παππᾶ τὸ σπῆτι.

Ὅταν ἰδοῦν τὴν βουλα μου ἰδοῦνε τὴν γραφὴ μου
Τὴν μέρα νόχτα κάνουνε νὰ ρθεῖν νὰ ἀνταμωθοῦμε,

XIII.

Τίνας Μανοῦλα θλίβεται; Τίνας μανοῦλα κλαίει;
Τοῦ Κίττου ἡ μάνα θλίβεται, τοῦ Κίττου ἡ μάνα κλαίει·
Με τὸ ποτάμι ἐμάλλονε καὶ τὸ λιθοβολάει.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ἡ ΧΕΒΑΙΩΝ. (Σινικὴ ἀπόλογος.) Τὸ ἔαρ μ'
ἔφερε δύο χελιδόνας, αἰτίνες ἔκτισαν τὴν φωλεὰν
των ἄνω τῆς πύλης μου. Πῶς ἐπέτωντο ἐνθεν κά-

(1) Εἶχαν μίαν τρύπα καὶ ἦτον κλέφταις.

ναται ν' ἀνοίξη τὸ ῥάμφος τῆς· μετὰ ταῦτα ἀπέ-
ρχεται καὶ αὐτὴ εἰς θήραν, ἐπειδὴ ὁ ἔρως διδὲι θυ-
νάμεις. Τοιαύτη δὲ ἡ φιλοστοργία τῆς ὥστε ἀνή-
συχαι, θλίβεται, φοβουμένη μὴ συμβῆ σπάνις τρο-
φιμῶν εἰς τὴν μικρὰν φωλεὰν τῆς. Ἐν τοσοῦτῳ ὅλοι
ἐχορτάσθησαν, ὅλοι κοιμῶνται, καὶ δὲν ἐξυπνοῦσιν
εἰμὴ ὅταν ἀναχωρῇ ἡ μήτηρ· τότε ὅλοι κραυγάζου-
σιν ὡς ἂν ἐπεινῶν. Ἐν τοσοῦτῳ ὅλοι παχύνονται
καὶ ἐνδυναμοῦνται, τὰ πτερὰ φύονται διὰ τῶν ὑπο-
ζάνθων πτίλων, αἱ πτέρυγές των σκεπάζονται μετὰ
πτερὰ, τὸ ῥάμφος των τραχύνεται, καὶ ἐθήρευσαν
μάλιστα καὶ τινὰς σκνήπας τολμησάντας νὰ πλησιά-
σωσιν εἰς τὴν φωλεάν.

(Ἐκ τοῦ Σινικοῦ. Συγγραφεὺς ὁ σοφὸς
Σουμα - Κουάγκ).

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ τῆς πρὸς τὸν οὐλύγον πίστεως.
Ὁ Τουρνεφόρτιος, ὅς τις, ὡς γνωστόν, περιηγήθη τὴν
Ἑλλάδα τὸ 1700 ἔτος, ἐξιστορεῖ πῶς ἐτιμωρεῖτο

Ὁ θάνατος, λέγει, ὑπανδρὸς τις γυνὴ φωραθῆ ἀπι-
στούσα πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς, καθίζουσιν αὐτὴν,
εἶτε εὐμορφος εἶναι εἶτε ἀσχημος, ἐπὶ ὄνου, καὶ πε-

Ὁ πύναξ τῆς ἐν Νεοκαστρῷ ναυμαχίας, ἧς
τινος ἡ περιγραφή ἐδημοσιεῦθη διὰ τοῦ φυλλα-
δίου ΠΘ', λιθογραφευθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἐμ-

Ὁ πύναξ τῆς ἐν Νεοκαστρῷ ναυμαχίας, ἧς
τινος ἡ περιγραφή ἐδημοσιεῦθη διὰ τοῦ φυλλα-
δίου ΠΘ', λιθογραφευθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἐμ-

Ὁ πύναξ τῆς ἐν Νεοκαστρῷ ναυμαχίας, ἧς
τινος ἡ περιγραφή ἐδημοσιεῦθη διὰ τοῦ φυλλα-
δίου ΠΘ', λιθογραφευθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἐμ-

θηριαδικῆν ταύτην παράταξιν ἐπιστρεφει ἀριθμῶς τις
μαστιγώσεων ἐπὶ τε τῶν ποδῶν καὶ τῆς ῥάχως.
Οἱ ἄγριοι κάτοικοι τῆς Καναδικῆς δὲν δεικνύονται
τοσοῦτον αὐστηροί· διότι, εἰ καὶ καταδικάζουσι τὴν
ἀπιστίαν πρὸς τὸν σύζυγον, ὁμολογοῦσιν ὅμως ὅτι ἡ

Ὁ πύναξ τῆς ἐν Νεοκαστρῷ ναυμαχίας, ἧς
τινος ἡ περιγραφή ἐδημοσιεῦθη διὰ τοῦ φυλλα-
δίου ΠΘ', λιθογραφευθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἐμ-

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ.

Ὁ πύναξ τῆς ἐν Νεοκαστρῷ ναυμαχίας, ἧς
τινος ἡ περιγραφή ἐδημοσιεῦθη διὰ τοῦ φυλλα-
δίου ΠΘ', λιθογραφευθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἐμ-

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ὁ πύναξ τῆς ἐν Νεοκαστρῷ ναυμαχίας, ἧς
τινος ἡ περιγραφή ἐδημοσιεῦθη διὰ τοῦ φυλλα-
δίου ΠΘ', λιθογραφευθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἐμ-

Μετεωρολογικαί παρατηρήσεις ἐν τῷ ἀστεροσκοπεῖῳ Ἀθηνῶν ὑπὸ Ἰω. Γ. Παπαδάκη.

Ἀριθ. 2.

Ἰούλιος 1853.

Ἡμερο- μηνία.	Βαρόμετρον εἰς θερμοκρασίαν 0			Θερμόμετρον (Ἰσωμέρου)			Ψυγόμετρον (Δραχμίου)			Ἄνεμος καὶ σφοδρότης αὐτοῦ		Νέφη		Ὅρα τῆς θερμότητος.				
	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	2 ώρα μ. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	9 ώρα μ. μ.	8 ώρα π. μ.	9 ώρα μ. μ.	Μεθ.	Μεθ.	Μεθ.		
11	28 753.4	753.4	754.3	22.9	26.3	21.6	63.34	57.09	50.51	ΒΑ. 1	ἀστα.	Α. 1	0	1	1	17 5	26 7	36 2
12	24 754.2	753.1	752.5	22.3	24.5	20.4	50.46	55.13	57.51	ΒΑ. 2	ἀστα.	ΒΑ. 1	0	1	1	18 1	25 6	36 0
13	25 752.2	751.3	753.1	20.8	22.3	19.5	57.71	57.89	57.88	ΒΑ. 2	ΒΑ. 3	ΒΑ. 1	1	2	0	16 4	23 2	30 0
14	26 754.0	754.3	755.4	20.4	22.9	20.0	53.71	62.21	51.60	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	0	1	0	0	16 9	23 1	34 2
15	27 755.8	755.4	756.0	21.0	23.2	20.8	46.84	51.33	49.83	ΒΑ. 2	ΒΑ. 3	ΒΑ. 1	0	0	0	18 4	23 2	30 8
16	28 755.2	754.8	754.9	22.0	23.3	21.2	43.23	46.64	53.29	ΒΑ. 3	ΒΑ. 3	ΒΑ. 2	0	1	0	17 7	23 4	29 9
17	29 754.4	753.4	753.7	21.2	23.6	21.7	52.42	42.97	49.23	ΒΑ. 3	ΒΑ. 3	ΒΑ. 1	1	0	0	18 0	23 6	30 2
18	30 753.5	752.5	752.6	22.2	24.6	20.5	47.00	40.68	45.37	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	ΒΑ. 1	0	0	0	18 7	25 0	33 6
19	31 752.5	751.9	852.5	23.1	25.3	22.0	43.90	40.44	38.67	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	ΒΑ. 1	1	0	0	18 0	25 5	34 7
20	1 754.1	753.3	754.9	24.0	27.0	23.2	55.62	46.95	52.38	0	ΒΑ. 2	ἀστα.	0	0	0	20 3	27 0	36 0

Ἀριθ. 3.		Ἰούλιος 1853.																
21	2 754.9	753.9	754.1	23.8	26.7	22.9	53.59	53.16	50.92	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	ΒΑ. 1	0	0	0	20 5	26 8	33 9
22	3 753.5	752.9	752.8	23.8	26.2	22.6	53.30	54.08	54.19	ΒΑ. 1	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	0	0	0	19 6	26 4	35 5
23	4 751.6	750.8	751.6	23.4	26.4	22.6	57.03	55.11	54.00	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	Α. 2	0	0	1	19 9	26 7	35 1
24	5 751.6	750.4	751.7	24.8	26.7	22.5	66.03	55.78	58.05	0	ἀστα.	Α. 1	1	1	0	19 7	26 8	36 7
25	6 752.0	751.0	751.0	24.8	27.0	21.8	60.90	65.01	72.17	0	ΝΑ. 1	0	0	0	0	20 2	27 3	30 8
26	7 750.3	749.4		24.7	27.8		58.65	61.77		0	ΝΑ. 2	0	0	1	0	19 0	27 9	31 0
27	8 749.2	747.0	748.0	22.2	24.7	21.0	68.08	69.54	77.58	Α. 1	ΝΑ. 2	Α. 1	0	1	3	16 2	25 0	28 0
28	9 748.4	747.7	748.3	22.2	22.1	20.1	65.39	67.84	70.37	0	Ν. 2	Ν. 1	0	1	1	16 5	22 1	25 3
28	10 747.8	746.5	746.4	22.9	22.9	19.2	57.89	66.64	68.51	0	ΝΑ. 2	ΒΑ. 1	0	1	3	15 3	23 2	28 1
30	11 748.5	748.4	750.3	18.6	21.8	18.8	59.80	57.61	65.74	ΒΑ. 1	ἀστα.	Ν. 1	1	2	1	15 6	22 9	31 4
31	12 752.5	752.4	753.6	20.9	23.0	19.4	67.69	59.22	72.29	0	ΝΑ. 2	Ν. 1	1	1	2	17 6	23 0	27 9

Τὴν 12 (24) Ἰουλίου τὸ ἐσπέρας ἀστραπαὶ εἰς τὸν ὀρίζοντα πρὸς βορρᾶν.
 Τὴν 23 Ἰουλίου (4 Αὐγούστου) τὸ ἐσπέρας ἀστραπαὶ πρὸς βορρᾶν.
 Τὴν 27 Ἰουλίου (8 Αὐγούστου) μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ἀστραπαὶ πρὸς βορρᾶν.
 Τὴν 29 Ἰουλίου (10 Αὐγούστου) εἰς τὰς 7 ὥρας μ. μ. ὄλιγα βάνδια βροχῆ.